

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta**

Katedra biblických věd

Bakalářská práce

2012

Anna Balunová

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta**

Katedra biblických věd

Teologická studia - filozofie

Anna Balunová

Sebevraždy v Bibli a pohled církve na tento akt

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Doc. Petr Chalupa, Th. D.

2012

*Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala
samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.*

.....
Podpis autora práce

Upřímně děkuji panu Doc. Petru Chalupovi, Th.D., za odborné vedení, kritické připomínky, podněty, čas a trpělivost, které mi při vypracovávání práce poskytl.

Obsah

Úvod.....	5
1 Sebevražda.....	7
1.1 Sebevražda jako fenomén	7
1.1.1 Jev filosofický.....	7
1.1.2 Jev psychologický.....	8
1.1.3 Jev etický	9
1.2 Vymezení pojmu	11
1.2.1 Psychiatrické a psychologické pojetí	12
1.2.2 Teologické pojetí	12
2 Biblické sebevraždy	14
2.1 Starý zákon.....	14
2.1.1 Abímelek	14
2.1.2 Samson	15
2.1.3 Saul a jeho zbrojnoš	18
2.1.4 Achítifel.....	19
2.1.5 Zimrí.....	20
2.1.6 Sebevraždy v Knihách makabejských	22
2.2 Nový zákon	23
2.2.1 Jidáš.....	23
3 Sebevraždy a křesťanství.....	28
3.1 Počátky křesťanství	28
3.2 Sv. Augustin a Tomáš Akvinský.....	30
3.2.1 Augustinův postoj	30
3.2.2 Pojetí Tomáše Akvinského.....	32
3.3 Středověk a renesance.....	34
3.4 Novověk	35
3.5 Katechismus katolické církve	36
4 Sebevraždy a náboženství	38
4.1 Sebevraždy v mytologii	38
4.2 Sebevraždy a judaismus	40
4.3 Islám a sebevraždy.....	41
4.4 Hinduismus	42
4.4.1 Sebevraždy Šivových uctívačů.....	43
4.4.2 Višnuismus	44
4.5 Seppuku.....	44
4.6 Buddhismus a sebevraždy.....	45
5 Závěr.....	47
6 Seznam použité literatury a zdrojů	49
6.1 Prameny a edice.....	49
6.2 Literatura	49
6.3 Internetové zdroje	53

Úvod

Smrt je nedílnou součástí života, a to také ve formě sebevražd. Není možné ji opomíjet nebo dokonce tabuizovat. Dnes je zkoumána nejen psychologií a psychiatrií, ale zabývá se jí také sociologie, filozofie a teologie, jak bude dále ukázáno. Společnost se tématu smrti snaží vyhnout za každou cenu, obzvlášť pokud je způsobena vlastní rukou. Sebevražda se přitom nyní řadí mezi tři hlavní příčiny úmrtí obou pohlaví mezi 15. a 44. rokem života. V roce 2000 byla sebevraždná úmrtí na celém světě odhadnuta na přibližně jeden milion osob neboli jednu smrt každých 40 sekund.¹

ČSÚ má k dispozici údaje o počtu sebevražd za území srovnatelném s dnešní Českou republikou za období od roku 1876. Pokud z porovnávání vyloučíme rok 1917, neboť údaj tohoto roku (1 393 případů) působí nevěrohodně (společně s rokem 1918 se tyto roky značně odlišují od roků okolních), pak jsou počty sebevražd v letech 2006 - 2010 menší než kdykoliv dříve.²

Sebevraždy v pětiletých obdobích

Období	Počet	Průměrný roční počet na 100 tis. obyvatel	Index (předchozí období = 100%)
1946 - 1950	10 231	23,4	x
1951 - 1955	10 665	23,2	104,2
1956 - 1960	12 033	25,2	112,8
1961 - 1965	12 097	25,0	100,5
1966 - 1970	13 656	27,7	112,9
1971 - 1975	12 869	25,9	94,2
1976 - 1980	11 421	22,3	88,7
1981 - 1985	10 809	20,9	94,6
1986 - 1990	9 974	19,3	92,3
1991 - 1995	9 417	18,2	94,4
1996 - 2000	8 106	15,7	86,1
2001 - 2005	8 023	15,7	99,0
2006 - 2010	7 120	13,7	88,7

tabulka č. 1 Sebevraždy v ČR letech 1946 - 2010³

Důvody jsou mnohé. Někdy může být ukončení života formou protestu, někdy je následkem duševní choroby. Také ztráta životního smyslu může vést až k tomuto činu. Ač se to zdá na první pohled nepravděpodobné, sebevraždu páchají i nábožensky orientovaní lidé.

¹ Světová zdravotnická organizace – WHO. WHO, © 2012. [Cit. 14. 1. 2012]. Dostupné z: http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0006/98619/fs1002e.pdf

² Český statistický úřad – ČSÚ. Český statistický úřad, © 2012. [Cit. 14. 1. 2012]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/ED0035231C/\\$File/401211k3.pdf](http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/ED0035231C/$File/401211k3.pdf)

³ Ibid.

Zejména v nových hnutích a sektách dochází k hromadným sebevraždám, motivovaným nesprávným eschatologickým očekáváním. Je také složitou etickou otázkou, často zmiňovanou ve spojení s potraty a eutanazií.⁴

Bible se tímto předmětem zabývá jen okrajově, přestože v ní můžeme nalézt sedm dokonaných sebevražd v protokanonických knihách a tři v deuterokanonických.⁵ Ve Starém zákoně jsou to Abímelek, který ale zemřel cizí rukou, Achítifel, Samson, Saul, jeho zbrojnoš a Zimrí, v Novém zákoně je to jen Jidáš. V deuterokanonických knihách si vzali život Eleazar, Ptolemaios Hlaváč a Razis. Slovo sebevražda se v Bibli sice nevyskytuje, přikázání „*Nezabiješ*“⁶ se na něj ovšem vztahuje, neboť je to vražda sebe. Bůh stvořil lidstvo s tím záměrem, aby v každém člověku mohl přebývat, a proto kdokoli ničí své vlastní tělo, maří jeho plán. Písmo učí, že člověk nemá právo ukončit svůj život, neboť ten mu byl dán od Boha a Bůh je opět jediný, kdo má nárok mu jej vzít, a to v dobu, kterou mu On stanoví. „*Všechno má určenou chvíli a veškeré dění pod nebem svůj čas: Je čas rození i čas umírání.*“⁷

Práce se skládá ze čtyř hlavních oddílů. První kapitola shrnuje sebevraždu jako fenomén. Vysvětlíme, co to sebevražda je, jak a zda se liší její charakteristiky v medicíně a teologii a představíme ji jako psychologický, etický a filozofický problém. Druhá část se zabývá jednotlivými sebevraždami, které se vyskytují v Bibli. Pro srovnání uvedeme vždy několik výkladů komentátorů knih Písma. Třetí kapitola se věnuje přístupu křesťanství k sebevrahům. Odpovídáme zde na otázky, zda církev zastávala vždy stejný názor na tento čin, kdy se případně její stanovisko měnilo a jak. Poslední část je porovnáním názorů na suicidium u jiných náboženství, konkrétně v islámu, hinduismu a buddhismu. Zmíněny jsou i sebevraždy ceremoniální a některé vyskytující se v mytologii.

⁴ Katechismus katolické církve 2268 – 2283 (dále citováno jako KKC).

⁵ Podle katolického pojmání se jedná o knihy, které jsou nedílnou součástí bible. Patří k nim 1. a 2. kniha Makabejských, Judit, Tobíáš, Sirachovec a Kniha moudrosti a menší části z jiných kanonických spisů (přídavky ke knize Ester, Zuzana, Přídavky k Danielovi, Běl a drak, od draka k Babylónu, modlitba Azarjášova, Tři muži v rozpálené peci, modlitba Manassova). Dnešní protestantská tradice označuje tyto knihy za pseudoepigrafy nebo apokryfy spolu s jinými knihami (např. evangelium Tomášovo, 3. a 4. kniha Makabejských atd.).

Deuterokanonické knihy. i *Encyklopedie*. iEncyklopedie.cz © 2012. [Cit. 14. 1. 2012]. Dostupné z: <http://iencyklopedie.cz/deuterokanonicke-knihy/>

⁶ Ex 20,13.

⁷ Kaz 3,1-2.

1 Sebevražda

1.1 Sebevražda jako fenomén

Dobrovolná smrt člověka je problémem, jenž dlouhou dobu provokuje svými těžko uchopitelnými podněty celou lidskou společnost. Motivy, vedoucí jedince a mnohdy i celé skupiny k rozhodnutí, které je v rozporu se základním lidským pudem sebezáchovy, jsou znepokojivým i fascinujícím námětem literárních a filmových děl, umění, filosofie i teologie.

Sociologii zajímá sebevražda z důvodu zkoumání vnějších příčin, zkoumá podmínky sebevražd, klasifikuje rizikové faktory, snaží se najít obecné prvky. Objektem jejího zkoumání budou pohledy, zvyky a etika lidí různých států, národností, etnik, náboženství, bude zkoumat i generační hledisko. Teologii zajímá z pohledu hříchu, v psychiatrii je chápána jako porucha pudu sebezáchovy či patologie.

Prudkého nárůstu sebevražd si všiml před více než sto lety Tomáš Garrigue Masaryk, jež ve své knize *Moderní člověk a náboženství* prohlašuje: „... (sebevražda) *dnes je již epidemie, a proto mluvím o sebevražednosti, netoliko o sebevraždách*“⁸. Tímto tématem se Masaryk zabývá již ve své habilitační práci *Sebevražda jako masový sociální jev přítomnosti*⁹. V 19. století je hlavním předmětem sociologů, Émile Durkheim píše knihu *Sebevražda*¹⁰, ve které se zabývá jejími příčinami a popisuje různé druhy dobrovolné smrti. Ve 20. století se sebevraždě věnují zejména psychiatrii a začíná být monitorována statistickými úřady. U nás jsou to Český statistický úřad (ČSÚ) a Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR (ÚZIS). Dotýká se také populární literatury, jmenujme alespoň knihu francouzského novináře Martina Monestiera *Dějiny sebevražd*¹¹, ze které je i zde čerpáno. S rostoucím zájmem o toto téma stoupá rovněž informovanost o něm a potřeba vymezit její pojem.

1.1.1 Jev filosofický

Většina nejstarších dostupných děl pochází z doby antiky, kdy se sebevraždou alespoň okrajově zabývala většina filozofů. Pro celý klasický starověk byla sebevražda nejen běžná, ale dokonce přijatelná a ospravedlnitelná řadou okolností. Platón mluví o sebevraždě ve *Faidónu*, jež pojednává o Sokratově úmrtí. Smrt v jeho podání znamená pouze oddělení duše

⁸ MASARYK, T. G., *Moderní člověk a náboženství*, s. 15.

⁹ *Der Selbstmord als soziale Massenerscheinung der Gegenwart*, Vídeň 1881.

¹⁰ *Le Suicide*, Paříž 1897.

¹¹ *Suicides: histoire, technique et bizarreries de la mort volontaire*, Paříž, 1995.

od těla, a pokud by sebevražda měla napomoci duši dostat se do lepšího světa, neodsuzuje ji. Je podle něj přípustná na rozkaz obce, jako tomu bylo v případě Sokrata, nebo při nevléčitelné chorobě. Zakazuje ovšem sebevraždu z pouhé omrzelosti nebo ze strachu, vyvolaného každodenními životními těžkostmi. Když se člověk zabije bez dobrého důvodu, má stát právo ho potrestat, neboť je tímto zločinem státu způsobena újma.¹²

Aristotelés stejně jako Platón připouští okolnosti, za kterých je přípustné vzít si život. Oba uvažují o sebevraždě z hlediska povinností a služeb, které má člověk plnit a za které je odpovědný. Aristotelés nicméně pohlíží na sebevraždu v kontextu statečnosti a zbabělosti jako na čin krajně zbabělý:

Privoditi si však smrt, abychom se vyhnuli chudobě nebo moři lásky anebo vůbec nějakému zármutku, nenáleží člověku statečnému, nýbrž spíše zbabělci; jest totiž změkčilostí vyhýbati se protivenstvím, i nepodstupuje sebevrah smrt proto, že jest to krásné, nýbrž proto, že se vyhýbá zlu.¹³

Některé pozdější antické směry, jako např. stoicismus, nahlíží na smrt jako na pozitivní lidský postoj. S nástupem nadvlády křesťanství se názor rapidně změnil z původně benevolentního v krajně odmítavý. Byly uplatňovány náboženské doktríny, které přesně určovaly pravidla chování a řešení mnohých osobních problémů. Boží přikázání „Nezabiješ“ odebíralo člověku právo jak na vraždu druhých, tak sebe sama. Sv. Augustin odmítal ve svém díle *De civitate Dei* sebevraždu jako zločin neomluvitelný za žádných okolností. Na sebevraždu nahlížel jako na hřích těžší než vraždu.¹⁴

Změnou byl názor zástupce osvícenské filozofie Thomase Mora, který ve svém díle *Utopie* zdůrazňuje, že nevléčitelně nemocný člověk by měl dobrovolně odejít ze světa s pomocí kněží. Takový odchod ze života pokládá za čestný.¹⁵

Autoři v období 19. století již nepohlíží na sebevraždu tolik filozoficky ani eticko-nábožensky. Nastává obrat a přichází nový, spíše psychologický a faktický pohled.

1.1.2 Jev psychologický

Spousta psychologů se zabývá problematikou sebevražd, nyní se podíváme na pohled několika z nich.

¹² PLATÓN, Faidón, s. 16 – 19.

¹³ ARISTOTELÉS, Etika Níkomachova, s. 85.

¹⁴ VIEWEGH, J., Sebevražda a literatura, s. 16 – 18.

¹⁵ MORE, T., Utopie, s. 90.

Freud a celá psychoanalýza nahlíží na sebevraždu jako na odvozeninu pudu smrti. Při sebevraždě jde o přesmyk přání zabít do bytí zabit a konečné přání zemřít. Je pokládána za pokus o přerušení externí frustrace, za dosažení nesmrtelnosti a spíše o zachování ega než o jeho destrukci.¹⁶ Sebevražda přímo nesouvisí s tradiční psychiatrickou nosologií, nicméně je častá u afektivních poruch.

Dle Junga je prožitek smrti nutnou částí individualizace. Důležité je jeho učení o archetypech. Ty nepocházejí z vnějšího hmotného světa, nejsou fyzikálně dokazatelné, ale pravdivě popisují, jak lidská duše prožívá smyslový styk s hmotným světem. Jsou nádherným a bohatým duševním životem člověka, živoucím náboženstvím, nehynoucí mytologií lidského světa. Ztráta spojení s archetypy je dokladem morální destrukce člověka, neboť vnější hmotný svět nahradí ve vědomí člověka svět ideálních forem. Člověk nemá právo odříznout se od svých archetypických kořenů, neboť tím páchá zločin na vlastní duši, zločin, který jej odsuzuje k tápání, nevyrovnanosti, nespokojenosti a v konečném důsledku k těžkým neurózám. Lidé často odsuzují sebevraždu jiných lidí, a přitom zaslepeni smyslovým vztahem k hmotnému světu páchají sebevraždu vlastní duše.¹⁷

Hillman, americký psycholog, tvrdí, že nejsme odpovědní za život a smrt druhých, každý člověk žije a umírá sám za sebe. Jsme však odpovědní za to, jak se na tom podílíme. Sebevrah dává sebevraždou najevo svou egoistickou posedlost vlastní důležitostí. Svět se smršťuje na mé Já, moje činy, moji smrt. Podle Hillmana psychologie nevěnuje smrti dostatečnou pozornost. Zatímco o různých životních banalitách existují pečlivé studie, o tématu smrti se pojednává jen zřídka. Spánek, symbolický protějšek smrti, moderní psychologie rovněž docela pomíjí. Hillman si pokládá otázku, zda nezájem psychologie o tato témata není jen dalším dokladem, že ztratila duši a pocítuje strach ze smrti.¹⁸

1.1.3 Jev etický

Také etika má na sebevraždu svůj úhel pohledu a v průběhu staletí dospívala v této otázce k velmi různým závěrům. Teologie a teologická etika pohlíží na sebevraždu ve světle svědectví Písma o Božím úmyslu a jednání s člověkem. Od dob Augustinových platilo, že sebevražda je „vraždou sebe“, tj. hříchem vrhajícím člověka do ztracení Božího i společenského. Toto pojetí bylo ve své krajní podobě v novověku právem revidováno.

¹⁶ DRAPELA, V. J., Přehled teorií osobnosti, s. 19 – 29.

¹⁷ JUNG, C. G., Archetypy a nevědomí, sv. II., s. 133 – 134.

¹⁸ HILLMAN, J., Duše a sebevražda, s. 11 – 20.

Teologie bere v úvahu motivaci sebevraždy a z této perspektivy k ní nyní přistupuje. Z hlediska motivace lze rozlišit následující typologii sebevražd:

- 1) sebevražda jako poslední a jediné východisko z utrpení, východisko z akutní nouze (z utrpení fyzického, způsobeného nemocí nebo týráním, psychického, např. z bolesti nad ztrátou blízkého člověka, ze ztráty zaměstnání, z pocitu životní prázdnoty, marnosti apod.),
- 2) sebevražda jako mučednictví, jako oběť sebe sama za ideály nebo hodnoty, které jsou vnímány jako vyšší, cennější než samotný život,
- 3) sebevražda jako hrdinský čin zasluhující úctu či „věčnou odměnu“, čin demonstrující svobodu a nezávislost na těle, na bozích, osudu, na jiných lidech a na samotném životě,
- 4) sebevražda jako symptom a důsledek duševní nemoci.¹⁹

V Bibli samotné žádné komentáře ani hodnocení sebevražd nenajdeme, přestože se jich tam vyskytuje hned několik, jak bylo zmíněno již v úvodu. Úlohou teologie není nad sebevrahy vyslovovat soudy, posuzovat a hodnotit. Bůh člověku v těchto situacích nabízí novou možnost - vnitřní proměnu. Odumřít všemu starému, falešnému, znovu se zrodit, ale ne skrze smrt vlastní, ale skrze smrt Syna člověka. Přijmout nový život a nové životní perspektivy z jeho rukou.

1.1.3.1 Eutanazie

V souvislosti s tématem sebevraždy a etiky se krátce zmíníme o problému eutanazie. Slovo eutanazie pochází z řečtiny a znamená „dobrou smrt“.²⁰ Usmrcení na žádost, tedy se svolením poškozeného, stejně jako asistovaná sebevražda, je z hlediska českého trestního práva nedovolené a je posuzováno jako vražda. Dle právního řádu ČR je eutanazie kvalifikována jako trestný čin vraždy podle § 219 trestního zákona a dále za trestně odpovědné jednání lze kvalifikovat i účast na sebevraždě podle § 230 trestního zákona, kde skutková podstata předpokládá jednání, které je způsobilé vyvolat v jiné osobě rozhodnutí

¹⁹ DROGE, A. J., Suicide. In: Anchor Bible Dictionary.

²⁰ Online Etymology Dictionary. Douglas Harper, © 2001-2012. [Cit. 18. 2. 2012]. Dostupné z: http://www.etymonline.com/index.php?term=euthanasia&allowed_in_frame=0

sáhnout si na život.²¹ Pro mravní posouzení eutanazie je zásadně důležité rozlišení mezi aktivním usmrcením (přímým) a pasivním (nepřímým) upuštěním od opatření prodlužujících život. Přímá eutanazie je záměrné usmrcení osoby, kdy je pachatelem ten, kdo člověku pomáhá, zpravidla lékař. Naproti tomu k nepřímé eutanazii dochází v případě, že lékař, či kdokoliv jiný, neaplikuje všechny prostředky, které má k dispozici, ponechá věcem volný průběh a v zásadě tak urychlí příchod smrti.²²

Křesťanský pohled na eutanazii je jasně odmítavý. Vztahuje se na ni páté přikázání „Nezabiješ“. V Katechismu katolické církve jasně čteme:

Přímá eutanazie spočívá v ukončení života osob postižených, nemocných nebo už blízkých smrti, ať už jsou důvody a prostředky jakékoliv. Je mravně nepřijatelná. Stejně tak nějaký zákrok nebo opomenutí, které samo od sebe nebo záměrně přivodí smrt, aby se ukončila bolest, je zabitím těžce odporujícím důstojnosti lidské osoby a úctě k živému Bohu, jejímu Stvořiteli. ...²³

Ať chceme či ne, je eutanazie ve své podstatě zabitím. Tam, kde začíná svoboda druhého, končí svoboda moje. Když člověk žádá o eutanazii, zasahuje tím do svobody rozhodnutí toho, koho žádá, nejčastěji lékaře. Ten samozřejmě může a měl by odmítnout.

1.2 Vymezení pojmu

Neexistuje jediná přesná a všemi uznávaná definice. Každé ohraničení tohoto pojmu závisí na postoji a názorech člověka, který definici formuluje. P. L. Landsberg cituje ve své studii *Morální problém sebevraždy*²⁴ Durkheimovo pojetí: sebevražda je zde definována jako „každý případ smrti, který je přímým nebo nepřímým důsledkem pozitivního nebo negativního aktu oběti samé, aktu, o němž oběť věděla, že by měl vést k tomuto důsledku“²⁵. Kdybychom toto vymezení připustili, museli bychom uznat i každé sebeobětování za sebevraždu a nebylo by možné sem začlenit nezdařené sebevražedné pokusy. Z těchto důvodů musíme Durkheimovu definici označit za nepřesnou. Stále zřetelněji se ukazuje, že sebevražednost je komplexním jevem, který nelze zkoumat pouze z hlediska jediného vědního oboru. V další části je nastíněno několik koncepcí.

²¹Zákon č. 140/1961 Sb. Trestní zákon. Část II., Hlava VII., Trestné činy proti životu a zdraví, § 219 a § 230. [Cit. 18. 2. 2012]. Dostupné z: <http://zakony.ic.cz/trestni-zakon/tz.html>

²² MAŘÍKOVÁ, H. et al., Sebevražda. In: Velký sociologický slovník.

²³ KKC 2277.

²⁴ LANDSBERG, P. L., Morální problém sebevraždy. In: Zkušenost smrti, s. 167 – 190.

²⁵ Ibid., s. 172 – 173.

1.2.1 Psychiatrické a psychologické pojetí

„*Samotné slovo sebevražda je v latinském a anglickém jazyce přeloženo jako suicidium, respektive suicide. Z latinského sui (se, sebe) a caedere (zabít, respektive caedium = zabítí).*“²⁶ Sociologický přístup zaměřuje pozornost na vnější projevy sebevraždy, ty ale musí být doplněny zkoumáním vnitřní subjektivně prožitkové stránky tohoto činu, kterými se zabývá právě psychologie a psychiatrie.

Sebevražda, lat. suicidium, znamená podle psychologického slovníku „*úmyslné a vědomé ukončení vlastního života, nejčastěji jako reakce na tíživou situaci spojenou se ztrátou smyslu života, je jednou z poruch pudu sebezáchovy*“.²⁷ Podle výsledku se rozlišuje dokonaná a nedokonaná. Nejen z praxe ověřené případy poukazují na to, že příčiny i způsoby sebevraždy jsou mnohé a častokrát se navzájem odlišují. K příčinám patří zkratové jednání, které má řešit určité potíže, škola, partnerský vztah atd.

Vliv depresí a poruch se odhaduje kolem 13%. V poslední době ale stále více odborníků připouští možnost, že sebevražedné jednání se vyskytuje i u jedinců bez patrných známek psychické poruchy. Jedná se o tzv. bilanční sebevraždu, tj. sebevraždu, kterou provede osoba na základě rozumové úvahy jako jistou bilanci svého dosavadního života a zvážení jeho kladných a záporných vyhlídek. Ne vždy, když člověk mluví o sebevraždě a pokouší se ji spáchat, myslí tento akt zcela vážně. V takovém případě mluvíme o demonstrativním sebevražedném jednání, které má charakter volání o pomoc. Dalšími příklady jsou rituální sebevražda, většinou hromadná, která je výrazem poslušnosti nějaké skupině, často sektě a sebevražda cti, k níž dojde na základě kulturních zvyků společenství, jehož je jedinec členem.²⁸

1.2.2 Teologické pojetí

Teologický slovník definuje sebevraždu jako vraždu, při které je pachatel, případně pachatelka, shodná s obětí. Katechismus říká:

Každý je odpovědný za svůj život před Bohem, který mu jej dal. On také zůstává jeho svrchovaným pánem. ... Sebevražda se přiči přirozenému lidskému sklonu zachovat si svůj život a udržet jej i nadále. Závažně odporuje správné lásce k sobě. Zároveň je to urážka lásky k bližnímu, protože nespravedlivě

²⁶Online Etymology Dictionary. Douglas Harper, © 2001-2012. [Cit. 19. 2. 2012]. Dostupné z: http://www.etymonline.com/index.php?term=suicide&allowed_in_frame=0

²⁷ HARTL, P., HARTLOVÁ, H., Sebevražda. In: Velký psychologický slovník.

²⁸ Ibid., s. 516 – 517.

láme svazky solidarity s rodinným společenstvím, s národní i lidskou společností, vůči nimž máme závazky. Sebevražda je proti lásce k živému Bohu.²⁹

Sebevražda odporuje základním hodnotám biblického étosu a pojetí života v něm obsaženého.

Svatý Augustin se věnuje tématu sebevraždy ve své knize *De civitate Dei*, jak již bylo výše zmíněno. Jeho novost spočívá v tom, že se v této otázce vyznává k absolutní platnosti 5. přikázání. Tato myšlenka ovlivňuje chápání sebevražd ve středověku i nyní. Augustin tvrdí, že pro křesťany neexistuje žádný důvod, který by jim sebevraždu povolil a že se přikázání „Nezabiješ“ vztahuje výhradně na člověka, a to jak na druhé lidi, tak na sebe samotného. Když člověk zabije sebe, zabije tím jednoho člověka.³⁰ Podrobněji se o Augustinovu pojetí píše ve třetí kapitole.

Biblická tradice nijak nehodnotí sebevražedné chování. V Novém i Starém zákoně nalézáme dokončené sebevraždy a nikde nejsou v tomto kontextu nějaké přímé zákazy. Samson vidí svou vraždu v chrámě jako přání: „*A řekl: ať zhynu zároveň s Pelištejci!*“³¹. Velitel Achítofel se oběsil a byl pochován do hrobu svého otce. Zimrí „*vešel do paláce královského domu, královský dům nad sebou zapálil, a tak zemřel ...*“³². Saul a jeho zbrojnoš se propíchli mečem. V apokryfech najdeme Eleazara, který se obětoval, aby zachránil svůj lid a získal si slavné jméno navěky. Vládce Ptolemaios, označen jako zrádce, požil jed ze zoufalství, že už nemůže vykonávat svou vládu ve cti a Razis, jeruzalémský starší, se probodne mečem a vezme si život následným pádem ze skály. V Novém zákoně je to Jidáš, který spáchá sebevraždu. Biblickými sebevraždami se podrobněji zabývá druhá kapitola.

Z etické perspektivy je zřejmé, že Boží „ano“ k životu sebevraždu nepřipouští. Život je dar za každých okolností, nezávisle na společenských a osobních bolestných situacích. Je ale také přiměřené, že jen tento zákaz nemůže být určující, protože ti, kterých se to týká, jsou jen opravdu výjimečně „svobodní“ a také sama víra, nemůže stačit k nemožnosti sebevraždy, když jsou spojitosti, běžně dávající smysl, přetrhány. Proto musí kritika a hodnocení konkrétního rozhodnutí brát ohled na osobní a společenské sounáležitosti a souvislosti.³³

²⁹ KKC 2280 - 2281.

³⁰ AUGUSTINUS, A., O boží obci, s. 54 – 55.

³¹ Sd 16,30.

³² 1 Král 16,18.

³³ BALZ, Horst, Suizide. In: Theologische Realenzyklopädie.

2 Biblické sebevraždy

2.1 Starý zákon

Případy sebevražd zaznamenané ve Starém zákoně jsou historicky podmíněné osudy jednotlivců, významných představitelů a reprezentantů lidu různého postavení. Králové Abímelek a Zimrí, kteří se k moci dostali pomocí vraždy, Samson jako soudce a národní hrdina, Saul jako král Izraele a jeho zbrojnoš a královský rádce Achítifel. V deuterokanonických knihách jsou to Eleazar, Ptolemaios Hlaváč a nakonec Razis, jeden z jeruzalémských starších, ale těmi se zde podrobněji zabývat nebudeme.

2.1.1 Abímelek

Abímelek byl jedním z Gedeónových sedmdesáti synů, jeho matka byla Gedeonovou konkubínou. Své bratry zabil kromě jediného, nejmladšího Jótama, aby se tak stal králem „...při božišti u sloupu...“³⁴, v Šekemu. Tři roky kraloval nad Izraelem, pobil všechny, kteří se jej snažili sesadit z trůnu, nebo jej osočovali z vraždy svých bratrů. Když se snažil zabít lidi, kteří se před ním skryli do městské věže, shodila na něj nějaká žena mlýnský kámen a rozrazila mu lebku. „Rychle zavolal svého zbrojnoše a poručil mu: ‚Vytas meč a usmrť mě, ať o mně neříkají: ›Zabila ho žena!‹‘ Mládenec jej tedy probodl a on zemřel.“³⁵ Abímelek zaplatil za zločin, který spáchal.³⁶

obrázek č. 1 Schnorr von Carolsfeld: Abímelekova smrt³⁷

³⁴ Sd 9,6.

³⁵ Sd 9,54.

³⁶ Sd 8,30 – 9, 57.

³⁷ Clip Art I. St. Mary Coptic Orthodox Church. Saint-Mary.net, © 2010. [Cit. 20. 2. 2012]. Dostupné z: <http://www.saint-mary.net/mm/CLIPARTS/I/index.htm>

Abímelek věděl, že jeho smrt je potupná, neboť byl přemožen ženou. Požádal svého zbrojnoše, aby jej rychle zabil mečem, sám to učinit již nemohl. Abímelekova smrt není hrdinská, právě naopak. Není sebevraždou v pravém slova smyslu, dnes bychom ji označili pravděpodobně za eutanazii, ale byla způsobena na žádost Abímeleka, a proto je mezi sebevraždy počítána.³⁸ Abímelek se nechal zabít, přestože umíral. Ne kvůli bolesti-utrpení, ale kvůli bolesti-úzkosti. Ze strachu z pomluv na svou adresu in memoriam. Pro starověkého válečníka to bylo silně potupné nechat se zabít ženou. Ve výsledku pomlouvám stejně neunikl, neboť to, co se o jeho konci píše v Bibli, je potupné dvojnásob.³⁹

Je tu jistá podobnost se Saulovým závěrem života, neboť i on požádal zbrojnoše, aby jej probodl mečem, aby ho nemohli zabít Pelištejci. Tehdy se však zbrojnoš velmi bál, a tak Saul sám nalehl na meč. Abímelek i Saul těžce zranění prosí o smrt. Saul očividně nechce dát Pelištejcům příležitost, aby jej zabili, a bojí se možného mučení. Strach zřejmě oprávněný. Naproti tomu Abímelek prosí o zabití proto, aby nebyl pomluven, že jej zabila žena. Spíše než o strachu zde můžeme mluvit o hrdosti, se kterou chce zemřít, jako hrdina. Hrdinsky ale neumírá, když prosí zbrojnoše, aby ulevil jeho trápení.

Závěr deváté kapitoly knihy Soudců je dvojí, píše Alberto Soggin, přední italský biblista, ve svém komentáři. První pokus o nastolení monarchie v Izraeli selhává kvůli vnitřním rozporům a smrt prvního panovníka způsobí, že k zavedení království zatím nedojde. Navíc, i kdyby se Abímelek vrátil v bezpečí a živ z boje, neměl by vlastně čemu vládnout, protože Šekem, Šekemská věž i Tebes byli ruiny a většina lidu byla zabita.⁴⁰

2.1.2 Samson

Samsonovým příběhem se zabývají více než tři kapitoly knihy Soudců. Byl synem Manóacha a jeho ženy, která byla neplodná, ale Hospodin ji obdařil chlapcem, který měl být Boží zasvěcenec.⁴¹ Samson dostal od Hospodina velikou sílu, holýma rukama dokázal zabít lva i tisíce mužů.⁴² Zamiloval se však do dcery svých nepřátel. Pelištejci jí vyhrožovali, aby zjistila tajemství hádanky, kterou jim uložil, a tak se také stalo. Samson se Pelištejcům pomstí zapálením nepožatého obilí i vinic, načež mu oni zabijí ženu. Chce se opět pomstít, a tak se strhne boj, ve kterém Samson bez zaváhání vítězí. Odebere se do Gázy, kde stráví noc u

³⁸ NIDITCH, S., Judges, s. 118.

³⁹ SÝKORA, J., Sebevražda. In: Křesťanská revue, s. 42 – 46.

⁴⁰ SOGGIN, J. A., Judges, s. 193 – 194.

⁴¹ Sd 13,7.

⁴² Sd 14,5 – 6; Sd 15,15.

nevěstky. Poté se znovu zamiluje, tentokrát do Delíli, kterou Pelištejci podplatí, aby jim vyzradila, v čem spočívá jeho síla. Samson jí otevře své srdce a prozradí, že se jeho hlavy nikdy nedotkla břitva, a kdyby byl oholen, jeho síla by od něj ustoupila. Delíla jej zradí, ostříhá mu vlasy a Pelištejci Samsona zajmou a vypíchnou mu oči. Vlasy mu ale v žaláři dorostou, a tak když jej přivedou k nevázaným hrám, požádá mládence, který jej vedl za ruku, aby si směl ohmatat sloupy, na nichž budova spočívala, a opřít se o ně. Vykoná pomstu za své oči a vzepře se proti sloupům.⁴³ „...dům se zřítíl na knížata i na všecken lid, který byl v něm, takže mrtvých, které usmrtil umíraje, bylo víc než těch, které usmrtil zaživa.“⁴⁴

obrázek č. 2 Schnorr Von Carolsfeld: Samson boří chrám plný Pelištejců⁴⁵

Samson byl chycen a oslepen. Jeho oči, jak píše Joseph Hall, byly tím prvním zločincem, který jej zradil a svedl až k chtíči. Nyní mu jako první vypíchli právě oči a odvedli jej do Azzahu (Gázy), kde byl poprvé chycen pro svou vášeň. Lepší je podle něj slepý Samson ve vězení, než aby zneužíval své oči v Soreku. Samson byl více zaslepený, když nevázaně a prostopášně viděl, než když nevidí nic. Byl větším otrokem, když sloužil svým vášním. Dokud nepřišel o zrak, neviděl svůj hřích. Ve vězení mele kameny v mlýně a na východě bylo mletí záležitostí žen, tedy pro Samsona velmi ponižující.⁴⁶

⁴³ Sd 14,1 – 16,29.

⁴⁴ Sd 16,30.

⁴⁵ Clip Art I. St. Mary Coptic Orthodox Church. Saint-Mary.net, © 2010. [Cit. 20. 2. 2012]. Dostupné z: <http://www.saint-mary.net/mm/CLIPARTS/I/index.htm>

⁴⁶ HALL, J., Contemplations on the Historical Passages of the Old and New Testaments, s. 276 – 277. [Cit. 20. 2. 2012]. Dostupné z:

http://openlibrary.org/books/OL23355763M/Contemplations_on_the_historical_passages_of_the_Old_and_New_Testaments

Samsonovo volání na konci vyvolalo mnoho diskuzí. „...*Hospodine, rozpomeň se na mne a dej mi prosím jen ještě tentokrát sílu ... abych mohl vykonat na Pelištejcích pomstu.*“⁴⁷ Jan Kalvín si uvědomuje problém. Navzdory horlivosti pro spravedlnost vyjadřuje Samsonova modlitba krutou touhu po pomstě. Může být modlitba učiněna se špatnými motivy, a i tak vyslyšena? Kalvínova odpověď zní: mimořádné případy nezruší obecné normy. Písmo nás učí pomáhat zkroušeným a zlomeným v srdci, dokonce i tehdy, když nejsou hodni, aby obdrželi byť i maličkost.⁴⁸

David M. Gunn píše, že Samson jednal na základě Božího podnětu. Filištíni vysmíváním se Samsonovi pohrdají samotným Bohem. Několikrát text říká, že Boží síla vešla do Samsona⁴⁹, podle čehož se dá usuzovat, že podstata síly nebyla jen v jeho vlasech nebo v rukou. Musel strhnout dům s pomocí Božího daru síly a ducha, který na něm spočinul. Navzdory určité úzkosti, týkající se způsobu Samsonovi smrti, je tento čin přijímán poměrně kladně. „*Samsonova modlitba jej uschopnila, aby strhl ďáblův dům na svou vlastní hlavu*“⁵⁰, píše Gunn. Modlitba musí být provázena činy, jak na Samsonově příkladu můžeme vidět. Musí se rukama opřít do sloupů, aby chrám zničil, samotná modlitba by zde nestačila. Samson podle Gunna představuje některými rysy svého jednání Krista. Kající se a chycený jedná na základě vyšších motivů. Těžké pohromy, které na něj dopadly, jej oslabily a on je nucen si přiznat, že byl po zásluze potrestán, protože si nevážil Božího daru. Samson pochopitelně pociťuje kvůli svým zraněním vztek. Pod vlivem křesťanské zvěsti, která sama o sobě učí obecně solidaritě a odpuštění nepřátelům, nemůžeme Samsona ukvapeně odsoudit jen proto, že toužil po odplatě. Gunn píše, že Samson je ve čtenářské typologii kladnou postavou, někdy je ale jeho odkaz nejistý, neboť nastal v důsledku zločinu, obzvláště poměru s nevhodnou ženou.⁵¹

Susan Niditch komentuje Samsonovu smrt jako hrdinskou, jeho pohřeb hodný šlechtice. Zabil tisíce nepřátel při plnění Božího plánu a osvobozování svého lidu. Rodina posbírá jeho ostatky a pohřbí jej do otcovy hrobky. Tento obraz Samsonovy smrti potvrzuje, že se jej autor snaží vyličít pozitivně, není korigován ani jeho sebevražednou smrtí, a replika „*soudil Izraele za dnů Pelištejců po dvacet let*“⁵² podtrhuje pozitivní obraz Samsona jako vůdce a hrdiny.⁵³

⁴⁷ Sd 16,28.

⁴⁸ CALVIN, J., *Institutes of the Christian Religion* II., s. 870.

⁴⁹ Sd 14,6; Sd 14,19; Sd 15,14.

⁵⁰ GUNN, D. M., *Judges*, s. 223.

⁵¹ *Ibid.*, s. 223 – 227.

⁵² Sd 15,20.

⁵³ NIDITCH, S., *Judges*, s. 171 – 172.

2.1.3 Saul a jeho zbrojnoš

O Saulově životě a osudu se dočteme v 1. knize Samuelově. Podle deváté kapitoly byl velmi pohledný a odvážný. Po seznámení se Samuelem se nechal pokřtít a stal se králem. Brzy se ale rozhádají, neboť Saul obětuje po boji s Pelištejci zápalnou obětí, což se Samuelovi nelíbí. Saul neuposlechl jeho rozkazu a Hospodin litoval, že jej učinil králem. Vyvolil si proto místo něj Davida, který vystoupí proti obru Goliášovi a s holí a prakem jej přemůže. Stane se velitelem vojska, ale Saulovi se nelíbí, že jej má lid raději, než jeho samotného. Pokusí se ho proto zabít. David před ním uprchne k Samuelovi, avšak Saul jej pronásleduje a vraždí všechny, kdo se přiklání na jeho stranu. Nakonec Hospodin vydal Saula do Davidových rukou, ale ten mu jen uřízne kus pláště. Saul pochopí, že by byl dobrým králem a usmíří se s ním, ale za jeho zády na něj stále žárí a nechce jej nechat kralovat. Když se schyluje k bitvě mezi Izraelity a Pelištejci, prosí Hospodina o pomoc, ale ten mu neodpovídá. Nechává si tedy otrokyní vyvolat ducha Samuela a prosí jej o radu. Samuel mu odvětil: *„Žes neuposlechl Hospodina ... za to ti dnes Hospodin udělá toto: Spolu s tebou vydá Hospodin do rukou Pelištejců též Izraele. Zítřka budeš ty i tvoji synové u mne.“*⁵⁴ V bitvě Pelištejci zabijí všechny Saulovy syny a jeho samého zraní lukostřelci. Saul tedy poprosí svého zbrojnoše, aby jej usmrtil, neboť nechce padnout do rukou nepřátel. Zbrojnoš se však velmi bál, a tak Saul uchopil meč a nalehl na něj. *„Když zbrojnoš viděl, že Saul zemřel, také on nalehl na svůj meč a zemřel s ním.“*⁵⁵ Druhého dne našli jejich těla Pelištejci a *„uťali mu (Saulovi) hlavu, vzali zbroj a poslali kolovat po pelišťské zemi ...“*⁵⁶ Válečníci Jábeše v Gileádu Saula i jeho syny pohřbili v Jábeši pod tamaryškem^{57 58}.

David Cox a Candy Arrington se o Saulově konci zmiňují ve své knize Aftershock. Saul zřejmě spáchal sebevraždu, aby se vyvaroval hanbě a potenciálním zvěrstvům v rukou Pelištejců. Neexistuje žádný náznak v Písmu, že byla Saulova sebevražda viděna s neshlasem, neboť měl pohřeb válečného hrdiny. Jeho zbrojnoš je dokonalým příkladem sebevražedných tendencí pozůstalých. Zda v důsledku strachu nebo smutku, nebo obojího, následoval Saulova příkladu a vzal si také život.⁵⁹

⁵⁴ 1 Sam 28,18 – 19.

⁵⁵ Ibid., 31,5.

⁵⁶ Ibid., 31,9.

⁵⁷ Tamaryšek (Tamarix) je rod rostlin patřící do čeledě tamaryškovité (Tamaricaceae).

Tamaryšek. *Wikipedie, otevřená encyklopedie*. [Cit. 14. 3. 2012]. Dostupné z:

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Tamaryšek>

⁵⁸ Ibid., 9,1 - 31,13.

⁵⁹ COX, David; ARRINGTON, C., Aftershock, s. 12.

Zbrojnoš byl posledním, kdo v Saulově životě selže, píše Ralph Klein, emeritní profesor Starého zákona v Chicagu. Příliš se bál jednat, když ho Saul požádal. Klein diskutuje nad tím, že se zbrojnoš mohl bát proto, že se bitva nevyvíjela pro ně nejlépe a on byl poměrně mladý.⁶⁰ Svému pánu byl ale věrný do poslední chvíle a po jeho boku zemřel.⁶¹

Čtvrtý a pátý verš 31. kapitoly 1. knihy Samuelovy je v rozporu s příběhem otevírajícím 2. knihu Samuelovu. K Davidovi přišel muž ze Saulova tábora a vypověděl mu, že jsou Saul i jeho syn Jónatan po smrti. Jeho verze Saulovy smrti se však liší od té předchozí. Mládenec tvrdil, že viděl Saula, jak se opírá o své kopí, a že byl vyzván, aby jej usmrtil, neboť ho svírala smrtelná křeč. Amálekovec prý tedy Saula zabil a jako důkaz přinesl Davidovi ukázat královskou čelenku a náramek.⁶² Nejjednodušším vysvětlením je, že Amálekovec lhal v naději, že si jej David oblíbí.⁶³

Někteří biblisté jsou přesvědčeni, že důvod, proč 1. kniha Samuelova končí smrtí Saula, je ten, že bylo potřeba, aby se shodovala s ostatními knihami, končícími smrtí hlavní postavy – Jákob a Josef⁶⁴ v závěru knihy Genesis, Mojžíš⁶⁵ na konci Deuteronomia a Jozue⁶⁶ na závěr stejnojmenné knihy. Saulova smrt také přináší uzavření jednoho z hlavních témat knihy. Její druhá polovina se totiž věnuje kontrastu Saula a Davida, prvních dvou královsky pomazaných Izraelitů. David roste jak politicky, tak duchovně, naopak Saul padá ze svých počátečních výšin, odmítá Hospodina jako pravého krále Izraele a omezené postavení sebe sama jakožto vládce pod Hospodinovou svrchovaností. Jeho jednání se projevuje stále více jako nepřipustné pro izraelského krále.⁶⁷

2.1.4 Achítofel

Achítofel byl rádcem Davida a později jeho syna Abšalóma. Abšalóm chtěl trůn, a tak popudil proti svému otci celý Jeruzalém, a ten byl nucen město opustit. Achítofel se nabídnul, že jej bude pronásledovat, ale Chúšaj, někdejší Davidův přítel, je toho názoru, že by do bitvy proti králi měl nastoupit Abšalóm osobně. Kdyby šel Achítofel s hrstkou vojáků, jistě by je pobili a říkalo by se, že „*lid, který jde za Abšalómem, byl poražen*“⁶⁸. Pak by muži ztratili

⁶⁰ Srov. Sd 8,20.

⁶¹ KLEIN, R. W., 1 Samuel, s. 286 – 290.

⁶² 2 Sam 1,1 – 10.

⁶³ TSUMURA, D. T., The first book of Samuel, s. 651.

⁶⁴ Srov. Gn 49,33; Gn 50,26.

⁶⁵ Srov. Dt 34,7.

⁶⁶ Srov. Joz 24,29.

⁶⁷ Arnold, B. T., 1 & 2 Samuel, s. 399.

⁶⁸ 2 Sam 17,9.

odvahu vytáhnout do dalšího boje proti Davidovi. Abšalóm tedy dá přednost Chúšajově návrhu.⁶⁹ „*Když Achítófel viděl, že jeho rada provedena nebyla, osedlal osla a vydal se na cestu do svého domu ve svém městě. Udělal pořízení o svém domě a oběsil se.*“⁷⁰

„*Zradil přece krále a trestu by neunikl*“⁷¹, píše Jaroslav Sýkora ve svém příspěvku v Křesťanské revue. V jeho příběhu nečteme o strachu a zbabělosti, sloužil jen špatnému pánu, ale věrně. Abšalóm chtěl zvítězit za jakoukoliv cenu a Achítófel mu v tom pomáhal. Zodpovědnost za vlastní zradu je větší než zodpovědnost za vítězného Davida. Kdyby se nezabil sám, udělal by to první Davidův zbrojnoš.⁷²

H. W. Hertzberg se na Achítófelovu sebevraždu dívá obdobně, jako Jaroslav Sýkora. Když se Achítófel rozhodl k sebevraždě, nebylo to podle něj z důvodu choré ctižádosti, ale kvůli poznání, že Abšalómův boj je ztracen a že jej po Davidově vítězství čeká jistá smrt. Byl dostatečně chytrý na to, aby věděl, co se bude dít. „*Jeho konec je přede hrou Abšalómovy konce*“⁷³, píše Hertzberg.⁷⁴

Bill T. Arnold pojednává ve svém komentáři především o tématu věrnosti, loajality. Když Abšalóm se svým rádcem přichází do Jeruzaléma, je si svým úspěchem jistý. Nejen proto, že je David na útěku, ale především z toho důvodu, že je s Achítófelem.⁷⁵ Stručná zpráva o Achítófelově hanebné smrti je proto pro autora překvapivým koncem 17. kapitoly. Můžeme si jen domýšlet, jak moc musel být Achítófel zdrcen, když Abšalóm odmítl jeho radu a dal na Chúšaje. Davidovy modlitby byly vyslyšeny.⁷⁶ Zázračné přijetí Chúšajova návrhu dává Davidovi čas, připravit se k boji. Achítófel, jakožto ostřílený politik a rádcce, ví moc dobře, že pro něj není místo v Davidově království. Udělá to jediné, co může, aby se nedostal do rukou Davida či jeho vojáků.⁷⁷

2.1.5 Zimrí

„*V dvacátém sedmém roce vlády judského krále Ásy*“^{78,79} *se stal králem Zimrí. Kraloval v Tirse sedm dní.*“⁸⁰ Jako služebník a velitel poloviny vozby zosnoval spiknutí proti Élovi,

⁶⁹ 2 Sam 15,31 – 17,21.

⁷⁰ 2 Sam 17,23.

⁷¹ SÝKORA, J., Sebevražda. In: Křesťanská revue, s. 45.

⁷² Ibid.

⁷³ HERTZBERG, H. W., Die Samuelbücher, s. 290.

⁷⁴ Ibid., s. 289 – 291.

⁷⁵ Srov. 2 Sam 16,15.

⁷⁶ Ibid., 15,31.

⁷⁷ Arnold, B. T., 1 & 2 Samuel, s. 583 – 589.

⁷⁸ Tj. zřejmě r. 876 nebo 882.

⁷⁹ SOGGIN, J. A., An Introduction to the History of Israel and Judah, s. 227.

zabil jej a nastoupil na trůn místo něho. Vyhladil celý Baešův dům kvůli jeho hříchům a hříchům jeho syna Ély. Svými modlářskými přeludy uráželi Hospodina, Boha Izraele. Když se to lid doslechl, vyvolil si za svého krále Omrího a ten vytáhl do Tirsu proti novému králi.⁸¹ „Když Zimrí viděl, že město bude dobyt, vešel do paláce královského domu, královský dům nad sebou zapálil, a tak zemřel ...“⁸²

Zimrí byl svržen pouze týden po tom, co sám trůn vzal – nejkratší vláda v historii Izraele. Ti, kdo žijí mečem, často také zemřou mečem, píše Philip Ryken ve svém komentáři k První knize Královské. Na lidské úrovni si Zimrí vzal život, ale pod mocnou vůlí svrchovaného Boha byla jeho smrt Božím rozsudkem. Kraloval celý týden, dost času na to, aby napravil své hříchy, místo toho hřešil dál proti Bohu, a tak slovo Boží rozhodlo a Zimrí zemřel v hříchu. Jeden den byl na vrcholku světa a jen o pár dní později zemřel v absolutním zoufalství. Během jednoho týdne se z vraha stal sebevrah.⁸³

Ryken připodobňuje Zimního smrt s příběhem Denethora, Tolkienovy postavy z Pána Prstenů. Denethor je správcem Gondoru, království Dúnadanů na jihu fiktivního světa Středozemě. Z obavy, že jeho město padne do rukou nepřátel, přikáže zbudovat pohřební hranici. Sám zapálí pochodeň a skočí do ohně. Kolemjdoucí se odvrací v hrůze, zděšeni tím, co spáchal.⁸⁴ Zimřího smrt byla také hrůzná, ale „raději než se od ní odvracet, měli bychom se zamyslet, co my sami chceme od života“,⁸⁵ jak píše Ryken. Zimrí měl všechno, co chtěl, byl králem Izraelitů. Avšak od chvíle, kdy zhřešil proti Bohu, neměl nad sebou jeho ochranu. Mnoho lidí se snaží dosáhnout ve svém životě vrcholu, ale nikdy se skutečně nesnaží o Boha a na konci života zjistí, že jejich úspěchy nemají hodnotu. Musí nechat všechno za sebou, jako Zimrí, a stejně jako on možná zemřou v beznaději. Nabízí se otázka, jestli i my žijeme pro to, co má trvalou hodnotu, nebo se jednou budeme dívat, jak se mění na popel.

Ryken ve svém komentáři také mluví o tom, co Bible na Zimřího příkladu učí o sebevraždě. „Je vždy důvodem k velkému smutku“⁸⁶, píše. Ale lidi především zajímá, jestli je skutečně neodpustitelným hříchem. Je to hřích, samozřejmě, tak jako každá vražda. Spáchat sebevraždu je jako prohlásit se pány nad svými životy, což nejsme. Je to zrada lásky rodiny i přátel a odmítnutí Božího království.⁸⁷

⁸⁰ 1 Král 16,15.

⁸¹ 1 Král 16,9 – 17.

⁸² 1 Král 16,18.

⁸³ RYKEN, P. G., 1 Kings, s. 422 – 423.

⁸⁴ TOLKIEN, J. R. R., The Return of the King, s. 155 – 159.

⁸⁵ RYKEN, P. G., 1 Kings, s. 424.

⁸⁶ Ibid.

⁸⁷ Ibid., s. 424 – 426.

M. A. Sweeney pojednává o tomto tématu v širším kontextu. Zimrího sebevražda naznačuje, že nepředvídal tak rychlou vojenskou odezvu ze strany lidu. Pozice armády až u Gibetónu mu přitom dává větší příležitost k jednání. Zřejmě jeho plán závisel na schopnostech upevnit svou pozici dříve, než armáda stihne zareagovat. Zimrí chce svému soku a nástupci uškodit co nejvíce, a tak zapálí se sebou i královský palác. Ctižádostivý, zodpovědný jen za svou chuť vládnout a ovládat. Devatenáctý verš doplňuje, že Zimrí zemřel pro hříchy, jež páchal, neboť se dopouštěl toho, co je zlé v Hospodinových očích a chodil po cestě Jarobeámově, v jeho hříchu.⁸⁸

2.1.6 Sebevraždy v Knihách makabejských

Obě Knihy makabejské patří mezi tzv. deuterokanonické knihy, jak již bylo řečeno na začátku této kapitoly. Nalezneme v nich další tři sebevrahy, a to Eleazara, Ptolemaia a Razise. V této práci jsou zmíněni jen okrajově.

Eleazar zvaný Auaran se obětoval, „*aby zachránil svůj lid a získal si slavné jméno navěky*“⁸⁹. V bitvě skočil pod slona, na němž byli královští bojovníci. Byl větší než ostatní sloni, a tak se domníval, že na něm v ochranné dřevěné věži jede sám král. Bodnutím zespodu slona zabil, on na něj padl a Eleazar tak zahynul. Načež židé, ohromeni silou a bojovností králova vojska, ustoupili.⁹⁰

Egyptský král Ptolemaios, zvaný Hlaváč, byl označen za zrádce, neboť měl předsevzetí zachovávat spravedlnost vůči židům pro bezpráví, jehož se jim dříve dostalo, a tak s nimi zacházel vlídně. Opustil Kypr, svěřený mu Filométórem, a přidal se k Antiochovi Epifanovi.⁹¹ „*Když nemohl svou vládu vykonávat ve cti, ze zoufalství požil jed, a vzal si tak život.*“⁹²

Poslední Razis byl jedním z jeruzalémských starších. Byl to zřejmě velmi dobrý člověk, protože byl nazýván otcem židů. Za věc židovstva byl prý ochoten dát tělo i duši, a tak se, aniž by to tušil, také stalo. Níkánor na něj poslal vojáky, aby jej zatkli, aby veřejně ukázal zlobu, kterou choval k židům. Když vojáci chtěli vpadnout do věže a podpálit bránu, Razis sám nalehl na meč. „*Chtěl raději čestně zemřít, než padnout do zločinných rukou a snášet potupu nehodnou jeho urozenosti.*“⁹³ Razis se ovšem nezabil a když vojáci pronikli

⁸⁸ SWEENEY, M. A., I & II Kings, s. 202.

⁸⁹ 1 Mak 6,43.

⁹⁰ Ibid., 6,33 – 47.

⁹¹ 2 Mak 10,12 – 13.

⁹² Ibid., 10,13.

⁹³ Ibid., 14,42.

branou, vyběhl na hradbu a skočil dolů na celý zástup. Dav se ovšem rozestoupil a on tak dopadl přímo doprostřed, jak je psáno v 2. knize Makabejské ve 14. kapitole. I tento pád ovšem přežil. Rozhněvaný prorazil v běhu zástup lidí a vyšplhal na skalisko. „*Ztratil už všechnu krev, vyrval si vnitřnosti, vzal je do obou rukou a hodil zástupu.*“⁹⁴ Touto strašlivou smrtí zemřel.⁹⁵

2.2 Nový zákon

V Novém zákoně je zaznamenán jen jeden případ suicidálního jednání, a to Jidáše. Neznamená to ovšem, že v novozákonní době a okolním světě bylo suicidium méně časté. Dochází zde k prohloubení a rozšíření požadavku ochrany lidského života, což je patrné hlavně z Ježíšových postojů prezentovaných v Matoušově evangeliu. Jak je psáno v 5. kapitole Matoušova evangelia: „*Slyšeli jste, že bylo řečeno otcům: ‚Nezabiješ! Kdo by zabil, bude vydán soudu.*“⁹⁶

2.2.1 Jidáš

Jidáš Iškariotský, jeden z dvanácti Ježíšových učedníků, zrádce. Nejstarším zdrojem informací o něm jsou knihy Nového zákona, především evangelia. O Jidášově dětství nám ale neříkají nic, objevuje se v Bibli již jako jeden z apoštolů. Je dokonce jedním z předních členů Ježíšovy skupiny a zastává funkci pokladníka.⁹⁷ Pán předem ví o Jidášově zradě, a přesto jej přijímá mezi své učedníky. Při velikonoční večeři mu dává najevo, že o jeho záměrech ví, Jidáš ale přesto pokračuje a jde k velekněžím s nabídkou, že jim Ježíše vydá. V Getsemanské zahradě k němu přistoupí a políbí ho, aby jej mohli zajmout. Zrada za třicet stříbrných. Poté co Ježíše velekněží a starší lidu odsoudí na smrt, pocítí Jidáš výčitky, chce vrátit peníze, ale protože svůj čin napravit nemůže, zabije se.⁹⁸

Když Jidáš, který ho zradil, viděl, že Ježíše odsoudili, pocítil výčitky, vrátil třicet stříbrných velekněžím a starším a řekl: „Zhřešil jsem, zradil jsem nevinnou krev!“ Ale oni odpověděli: „Co je nám po tom? To je tvoje věc!“ A on odhodil ty peníze v chrámě a utekl; šel a oběsil se.⁹⁹

⁹⁴ Ibid., 14,46.

⁹⁵ Ibid., 14,37 – 46.

⁹⁶ Mt 5,21.

⁹⁷ Srov. J 13,29; Mt 10,2 - 4; Mk 3,19; L 6,16.

⁹⁸ Srov. Mt 26,14 – 27,5; Mk 14,43 – 46; Lk 22,47 – 48; J 18,3 – 5.

⁹⁹ Mt 27, 3 – 5.

Takto o Jidášově smrti mluví evangelista Matouš. Ostatní evangelisté píší o Jidášově zradě, ale dále se o něm již nezmiňují, takže jeho konec u nich nenalezneme. Podle Skutků apoštolů se ale Jidáš zřítíl a jeho tělo se roztrhlo a vnitřnosti vyhřezly.¹⁰⁰ Především tento, od Matoušova evangelia odlišný popis, zaujal středověké autory, jež se zájmem popisovali rozklady a puknutí Jidášova těla. Autor Zlaté legendy, příběhů o životech svatých, Jakob de Voragine, soudil, že Jidáš se nejprve oběsil a poté puknul. Visel ve vzduchu, neboť urazil anděly na nebi i lidi na zemi a prasknul, neboť nebylo vhodné, aby jeho duše vyšla ústy, která se dotkla úst Ježíšových.¹⁰¹

Římskokatolická církev nemá zcela jasno v tom, co se s Jidášem po jeho smrti stalo. Dle církve není možné zde na zemi určit, kdo bude spasen a kdo ne. Především není dána taková moc člověku.¹⁰²

2.2.1.1 Komentáře k pojetí Jidášovy smrti v evangeliích

Silvano Fausti, italský teolog a filozof, v Jidášově sebevraždě vidí nejtragičtější epizodu, a to jak pro samotného Jidáše, který si život bere, tak pro Ježíše, který jej miluje a život za něj dává. Zrádce vidí svoji chybu a stojí před rozhodnutím, zda přijme odpuštění, jako to udělal Petr, když Pána třikrát zapřel.¹⁰³ Fausti neoznačuje za vlastní Jidášův hřích zradu, ale to, že za ni chce platit. „*Jeho nejhorším zlem není jeho chyba, ale jeho snaha chtít ji odčinit.*“¹⁰⁴ Nepřijímat odpuštění vnímá autor jako hřích světa, ve kterém jsou lidé soustředěni na sebe. Pro toho, kdo spáchá nějaké zlo, je vědomí viny nezbytné, v případě Jidáše je smrtelnou léčkou. „*Zhřešil jsem ...*“ Jidáš vyznává svůj hřích, cítí, že nestačí litovat. Otevírá se tu dvojí cesta, jak píše Fausti, cesta odčinění, vedoucí ke smrti, nebo cesta odpuštění, vedoucí ke spáse. Jidáš, sám se svou vinou, nezná jinou než první možnost.¹⁰⁵

Komentář W. D. Daviese se věnuje především porovnávání teorií o Jidášově smrti ve Skutcích, u Matouše a dotýká se i dvou útržkovitých zmínek, přiznaných Papiášovi, kde Jidáše přejel vůz. Vzhledem k neshodám těchto tří zdrojů píše Davies o podezření, že nepřiliš mnoho, ne-li vůbec nic, bylo známo o Jidášově konci, a tak že představivost a fantazie našly své využití v Bibli a lidová tvořivost obohatila skutečnost fikcí. Doporučuje raději mlčet o

¹⁰⁰ Sk 1,16 – 19.

¹⁰¹ VORAGINE, J., *Legenda aurea*, s. 104.

¹⁰² FINGERLAND, J., Jidáš - příběh zrádce. In: *Teologie&Společnost*, s. 35.

¹⁰³ Srov. Mt 26,69 – 75.

¹⁰⁴ FAUSTI, S., *Nad evangeliem podle Matouše: porozumět Božímu slovu*, s. 586.

¹⁰⁵ *Ibid.*, s. 585 – 589.

tom, proč vlastně Jidáš zradil Ježíše a stejně tak bychom měli přiznat, že nevíme, jak a kdy Jidáš zemřel. Je podle něj možné to, že se Jidáš oběsil a stejně tak i že jej přejel vůz.¹⁰⁶

Jidášova smrt je Matoušův první dlouhý a nezávislý dodatek k Markovu příběhu o utrpení Krista, píše Frederick D. Bruner ve svém podrobném komentáři k Matoušovu evangeliu. Rozděluje ji na tři části:

- 1) Jidáš a velekněží;
- 2) velekněží a pole;
- 3) Písmo a pole.

Společným jmenovatelem těchto tří částí jsou peníze, které napříč všemi částmi zastávají funkci jakéhosi symbolu zodpovědnosti. Obě strany, Jidáš i velekněží, se jich snaží zbavit, tedy i zodpovědnosti, tím, že si je předávají mezi sebou a dosahují tím naplnění Písma. Smrt Jidáše vidí jako osudné zrcadlo smrti Ježíše Krista.¹⁰⁷

V dalším odstavci porovnává Matoušův text s textem ve Skutcích apoštolů. Třemi způsoby jsou si oba texty podobné a třemi rozdílné. Na obou místech u Jidáše dochází k násilnému konci, na obou je tato smrt interpretována jako Boží spravedlnost a na obou se nachází Krvavé pole, které má svou zvláštní interpretaci. Jenže u Matouše je pole koupeno velekněžími, ve Skutcích samotným Jidášem, v Matoušovi Jidáš páchá sebevraždu, zatímco ve Skutcích to spíše vypadá na nehodu a v Matoušovi se Krvavé pole nazývá takto proto, že bylo pořízeno z peněz za Ježíšovu smrt, kdežto ve Skutcích je jméno odvozováno od Jidášovi smrti. Nesrovnalosti dodávají příběhu menší váhu hlavně z historického hlediska. Podobnosti dávají této události určitou pravděpodobnost, a tak alespoň nějakou historickou možnost.¹⁰⁸

Poslední Jidášovy činy, vyjádřené čtyřmi krátkými slovesy - odhodil, utekl, šel, oběsil se - vykreslují vztek a zoufalství. „...*odhodil ty peníze v chrámě...*“¹⁰⁹ V souvislosti s některými zmínkami v evangeliích¹¹⁰, doposud byly peníze jakýmsi Jidášovým skrytým chrámem, jakousi jeho skrytou svatyní, jeho důvodem pro zradu Pána. Proč jsou zde dvě slovesa (utekl a šel), týkající se odchodu, když by bohatě stačilo jen jedno? Zřejmě aby podtrhla opuštění zkrachovalého Božího domu. Petr také při svém zapření dvakrát odchází¹¹¹. Smrt oběšením byla v Izraeli považována za nečistou. Ta na začátku kapitoly připravuje

¹⁰⁶ DAVIES, W. D., A critical and exegetical commentary on the Gospel according to Saint Matthew, s. 558 – 567.

¹⁰⁷ BRUNER, F. D., Matthew: a commentary, s. 703.

¹⁰⁸ Ibid.

¹⁰⁹ Mt 27, 5.

¹¹⁰ Srov. J 12,4 – 6.

¹¹¹ Srov. Mt 26,71; Mt 26, 75.

groteskně až srdcervoucně na očišťující smrt na jejím závěru, jak zakončuje Frederick Bruner svůj dlouhý komentář.¹¹²

V sociálně-rétorickém komentáři Bena Witheringtona se dočítáme, že obě verze, Matoušova i Lukášova, mohou být chápány jako etiologie¹¹³, založeny na faktu, že je zřejmé, že Jidáš je nějakým způsobem spojen s Krvavým polem. Etiologické příběhy nebyly v antické době neobvyklé, ani u dějepisných prací. Lukášovu verzi by mohl podporovat fakt, že existují nezávislé zdroje, které mluví o Jidášovi jako o chamtivém člověku a typu, který by peníze vzal a použil k vlastnímu užitku.¹¹⁴ Navíc existují pozdní církevní autority (např. Papiáš z Hierapole), které se více přiklání k Lukášovu textu než Matoušovu.¹¹⁵

2.2.1.2 *Komentáře ke smrti Jidášově ve Skutcích apoštolů*

Ve Skutcích apoštolů nalézáme jiný výklad konce Jidášova života. Liší se nejen způsobem Jidášovy smrti, ale rozdíl je především ve finanční odměně třiceti stříbrných. U Matouše ji Jidáš vrací velekněžím a ti za ni kupují hrnčířovo pole, kdežto ve Skutcích si za peníze toto pole kupuje sám. Ve výsledku je pole v obou textech, koupeno za ty samé peníze, liší se jen v kupci. Jelikož bylo původně určeno k pohřbívání cizinců, je nazýváno u Matouše jako „Pole krve“, ve Skutcích se mu po Jidášově smrti říká Krvavé.¹¹⁶ Dále pak, jak již bylo řečeno, se liší samotný způsob sebevraždy. Zatímco u Matouše se Jidáš oběsil, Skutky mluví o „zřícení“. Oba texty se shodují v podobě zrady - Jidáš přivádí ozbrojený zástup, stráž, k Ježíšovi - a v Jidášově spojitosti s polem.¹¹⁷

Frederick Fyvie Bruce, biblista a emeritní profesor na Univerzitě v Manchesteru, píše, že Lukáš, pravděpodobný autor Skutků, se o Jidášově smrti dozvěděl při návštěvě Jeruzaléma v r. 57, a proto ji ve Skutcích zmiňuje. Jidáš koupil pole za získané peníze, ale aniž by se mohl těšit z plodů svého hanebného činu, zemře. V aramejštině bylo pole nazýváno Hakeldama, což znamená Krvavé pole.¹¹⁸

V jiném komentáři těchto úryvků se píše, že pole bylo takto pojmenováno nejen pro Jidášovu smrt, ale především pro Ježíšovu nevinnou krev, která byla prolita kvůli penězům, za něž bylo pole koupeno. David G. Peterson zde dále mluví o sladění obou teorií Jidášovy

¹¹² BRUNER, F. D., Matthew: a commentary, s. 706 – 708.

¹¹³ Etiologie jsou tzv. legendy o původu.

¹¹⁴ Srov. J 12,4 – 6.

¹¹⁵ WITHERINGTON, B., The Acts of the Apostles: a socio-rhetorical commentary, s. 120 – 122.

¹¹⁶ Srov. Mt 27,3 – 10; Sk 1,18 – 19.

¹¹⁷ Srov. Mt 26,47; Sk 1,16.

¹¹⁸ BRUCE, F. F., The Book of the Acts, s. 44 – 45.

smrti. Lukášův záznam je podle něj možno vidět ve světle Matoušova podrobnějšího výkladu. Hlavní problém je v místě, kde na jednu stranu Jidáš odchází z chrámu a oběsí se, na stranu druhou se střemhlav zřítí. Dvě na první pohled neslučitelné teorie. Sladit je lze snad výrokem, že Jidáš zemřel tak jako tak na svém vlastním poli, za předpokladu, že se oběsil až poté, co jej Velekněží koupili. Lukášův popis Jidášova krvavého konce podle Petersona může souviset tak, že onen pád byl důsledkem oběšení a jeho tělo se následně roztrhlo. V závěru komentáře píše, že ať již oba texty znamenají cokoli, smyslem těchto pasáží je ukázat, že Jidáš zemřel za svou zradu formou Boží odplaty.¹¹⁹

¹¹⁹ PETERSON, D. G., The Acts of the Apostles, s. 123 – 125.

3 Sebevraždy a křesťanství

3.1 Počátky křesťanství

Ve starověku a částečně ve středověku nebyl používán termín sebevražda. Pro označení takovéto smrti se používalo několik pojmenování, která přímo vyjadřovala způsob smrti nebo ho obcházela (např. zabít se). V kulturně vyspělém Řecku a Římě není až do 6. st. př. n. l. sebevražda právně postihována ani trestána, a to především proto, že není v té době příliš rozšířená. V pozdějších staletích se vyskytuje častěji, především v Římě v době císařství. V této době je již odsuzována okolními lidmi i státní mocí. Jedná se ale stále o velmi malé procento lidí. Obecně starověká společnost nespojovala samotný čin s hanbou za předpokladu, že k němu byl dostatečný důvod. Sebevražda byla běžná, přijatelná a ospravedlnitelná řadou různých okolností. Odlišný pohled než Římané měli židé, kteří měli přirozený odpor k sebevraždě. Byla mezi nimi vzácná.¹²⁰

Mezi prvotními křesťany byla sebevražda neznámá a v prvních stoletích je toto téma spojeno hlavně s pronásledováním křesťanů. Pro počátek křesťanství je typické mučednictví, které patří k podstatě církve, neboť se při něm zcela projevuje křesťanská smrt jako smrt na základě svobodné víry. Již ve druhém století je ten, kdo takovou smrt přijal, vážen a uctíván jako *martys* (řecky = svědek).¹²¹ Podle všeobecné křesťanské tradice však není každé pronásledování církve nebo úmyslné šikanování jednotlivých křesťanů již mučednictví.¹²² Raní křesťané si byli vědomi dvojznačnosti aktu dobrovolné smrti a někteří se pokoušeli rozlišit mezi mučednictvím a sebezabitím, ale nikdo nerozvinul kritéria hodnocení. Církevní otcové z velké části nerozlišovali druhy sebevraždy a vyjadřovali se k ní obecně v souvislosti s pronásledováním.¹²³

Nenápadné náznaky nesouhlasu se sebevraždou se objevují ve Spisech apoštolských otců. Například List Diognétovi byl napsán řecky neznámým autorem v 2. polovině 2. století. Jedná se o křesťanskou apologii věnovanou pohanovi Diognétovi.¹²⁴ V šesté kapitole jsou křesťané ve světě přirovnáváni k duši v těle. Tělo duši nenávidí, přestože duše tělo miluje. Tak i křesťané milují svět, který je nenávidí. Křesťané jsou jako ve vězení sevření světem, přestože ho udržují. Text je zakončen větou: "*Na toto místo je postavil Bůh a není tedy*

¹²⁰ ŠRAJER J., Suicidium, sebeobětování nebo mučednictví? s. 27 – 33.

¹²¹ RAHNER, K., VORGRIMLER, H., Donatismus. In Teologický slovník.

¹²² Lumen Gentium 42 (dále citováno jako LG).

¹²³ DROGE, A. J., TABOR, J. D., A noble death, s. 155 – 156.

¹²⁴ DRÁPAL, D., Spisy apoštolských otců, s. 173 – 184.

dovoleno, aby se z něho chtěli vyprostit."¹²⁵. Podle tohoto názoru tedy křesťan nemá právo svévolně ukončit svůj života, tedy brát dobrovolnou smrt jako východisko z nouze nebo v dobách pronásledování.¹²⁶

Ve stejném století bylo řecky napsáno dílo Hermův pastýř¹²⁷, kde se také objevuje dobrovolná smrt, zapříčiněna chudobou.

Kdo tedy takovou duši vytrhuje z potřebnosti, získává si velkou radost. Ten totiž, kdo je trápen nesnáze, je sužován stejným trápením a mučí se jako ten, jenž je v poutech. Mnozí si přivozují smrt pro takové pohromy, když je nemohou snést. Kdo tedy ví o pohromě takového člověka a nevytrhne jej, dopouští se velkého hříchu a stává se vinným za jeho krev.¹²⁸

Britský historik Edward Gibbon napsal, že sklon k mučednictví byl charakteristickým rysem doby, lidé byli žádostiví a často se dali pokřtít jen proto, aby se okamžitě poté dali popravit nebo spáchali sebevraždu. Hraničilo to až se šílenstvím. Dále mluví o jedné větvi křesťanů, kterým se říkalo donatisté.¹²⁹ Toto severoafrické hnutí, živené politickými a sociálními napětími a konflikty mezi mučedníky, kteří přežili a těmi, kdo pronásledování nevydrželi, jak píše Karl Rahner v teologickém slovníku, bylo pojmenováno po schismatickém biskupovi Donatovi z Kartága. Donatisté byli toho mínění, že křest a svěcení může člověk ztratit. Odmítali mír mezi státem a církví, pokládali africkou církev za jedinou pravou a přeháněli mučednictví až k sebevraždě. Narušovali svátky, zneuctívali pohanské chrámy za účelem vyprovokovat dav i kněze, aby mstili čest svých bohů, násilím pronikali na soudy a dožadovali se svého odsouzení a poprav. Teologicky byly úvahy sebevražedníků těžko vyvratitelné, neboť ani Starý ani Nový zákon sebevraždu výslovně neodsuzovaly, jak také dokládají předcházející kapitoly. Výstřednost jejich chování byla tak velká, že církev musela prohlásit tyto věřící za kacíře a vyloučit je ze svého středu. Donatisté dostali cejch heretiků a jejich hnutí bylo v 5. století potlačeno.¹³⁰

Na tak častý jev sebevražednosti musela církev nějak reagovat a Augustin byl první, kdo takto učinil. Protože ve Starém zákoně žádný vhodný text nenašel, vyvíjel nátlak na biskupy vycházející z Platónova Faidóna,¹³¹ kde se píše, že sebevražda je předmětem hněvu bohů, protože je zbavuje jejich majetku, tedy lidí. Život je dar boží, zbavit se ho je tudíž

¹²⁵ Ibid., s. 179.

¹²⁶ Ibid.

¹²⁷ Ibid., s. 185 – 274.

¹²⁸ Ibid., s. 270.

¹²⁹ GIBBON, E., *The Decline and Fall of the Roman Empire*, s. 352 – 354.

¹³⁰ RAHNER, K., VORGRIMMER, H., *Donatismus*. In *Teologický slovník*.

¹³¹ Viz s. 8 – 9.

urážkou Boha a kdo zabíjí sebe, zabíjí i Boha.¹³² Církev se tedy rozhodla, že sebevražda je zločin a sebevrahy začala prohlašovat za kacíře. Příkázání „*Miluj svého bližního jako sám sebe*“¹³³ by, pokud bychom sebevraždu připustili, postrádalo smysl. Bylo rozhodnuto, že nábožensky orientovaní sebevrazi nemají nárok na církevní pohřeb. Ve druhé polovině 6. století bylo toto rozhodnutí rozšířeno na všechny sebevrahy bez výjimky. Ti, kteří takto zemřeli, nemohli být pohřbeni do svěcené půdy hřbitova a byli pohřbíváni za hřbitovní zdí. V 5. a 6. století sebevražed mezi laiky ubylo, ale mezi příslušníky církve se rozšířily. Lidé, znechuceni životem, brali kláštery útokem, hledající v náboženství lék na pozemské trápení. Od roku 693 se exkomunikací z církve a následnými tresty začaly stíhat i nezdařené pokusy o dobrovolný odchod ze světa.¹³⁴ Vznikla tak bizarní situace, neboť lidé, kteří se pokusili o sebevraždu, byli zachráněni, podle možností vyléčeni a pak za trest popraveni. Ve Španělsku či Rakousku, kde bylo trestné i napomáhání k sebevraždě, doprovázela exkomunikaci konfiskace majetku. V Rusku byla sebevrahova závěť pokládána za neplatnou. V Arménii církev obřadně proklela sebevrahův dům a ten pak vydala světské moci, jež ho spálila.¹³⁵

3.2 Sv. Augustin a Tomáš Akvinský

Do konce 4. století bylo na západě určité prázdno, zahrnující morální názory na sebevraždu. Tato prázdnota byla postupně zaplněna na počátku 5. století. Jsou to především Augustin a Tomáš Akvinský, kteří dokazují nepřípustnost sebevražed. Od jejich postojů se odvíjí i odmítavý postoj katolické církve. Jejich argumentace je propracovaná a systémová a na její síle neubírá ani fakt, že připouští možnost, aby byla sebevražda vykonána na výslovný Boží pokyn, a tím samým ospravedlněna.¹³⁶

3.2.1 Augustinův postoj

Augustinův postoj k sebevraždě není zcela nekompromisní, ale je pro něj objektivním skutkem zabití. Odvolává se přitom na páté přikázání a jeho bezpodmínečnou platnost, jak je již psáno v první kapitole. Doslova říká:

¹³² PLATÓN, Faidón, s. 18 – 19.

¹³³ Mt 22,39.

¹³⁴ DROGE, A. J., TABOR, J. D., A noble death, s. 158.

¹³⁵ SPENCEROVÁ, T., Když se na smrt nečeká, s. 26.

¹³⁶ BLÁSQUEZ, N., Die traditionelle kirchliche Morallehre über den Suizid. In Concilium: Internationale Zeitschrift für Theologie, s. 209.

Není náhodou, že ve svatých kanonických knihách nikde nenalézáme božský příkaz nebo dovolení, abychom si sami způsobili smrt, třeba pro dosažení samé nesmrtelnosti nebo pro odvrácení či odstranění nějakého zla. Že nám to je zakázáno, plyne i z přikázání „Nezabiješ,“ obzvláště, když tu nestojí ještě „svého bližního“, asi jako když bylo křivé svědectví zapovědno slovy: „Nepromluvíš křivého svědectví proti bližnímu svému.“¹³⁷

Augustin nevidí žádný důvod pro dobrovolné ukončení života. K tomuto závěru dochází po argumentaci v souvislosti s otázkou, zda si člověk může vzít život, aby se vyhnul hříchu. Považuje za blázný ty, kteří člověku říkají, aby se zabil a nepřidal k malým hříchům ještě těžší, když by žil pod necudným pánem. Za ničemy má ty, kteří druhému radí: „*Zabij se, abys opět nepáchal právě takové nebo ještě horší, dokud budeš žít ve světě, svádějícím tolika nečistými rozkošemi* ...“¹³⁸ Na otázku, zda důvodem pro sebevraždu může být zachování křestní nevinnosti, odpovídá: „*Kdyby vůbec mohl být nějaký spravedlivý důvod pro dobrovolnou smrt, žádný by nebyl spravedlivější než tenhle. Ale spravedlivý není ani tenhle; tedy není spravedlivý žádný.*“¹³⁹

Jedinou výjimkou, kdy je podle Augustina možné zabít člověka, aby to nebyla vražda, je usmrcení zákonem nebo výslovným příkazem Boha. Jsou to například muži, kteří na Boží popud vedli války nebo potrestali zločince smrtí, ztělesňující státní moc. Tyto činy lze omluvit tím, že jim to skrytě přikázal Duch, který skrze ně činil divy. Jako příklad zde uvádí Samsona a Jefteho dceru.¹⁴⁰ Všichni ostatní, kteří zabijí jiného člověka nebo sebe sama, jsou vinni zločinem vraždy.¹⁴¹

Zavrhuje myšlenku, že by sebevražda mohla být hodna obdivu jako projevu duševní síly. Pokud člověk nedokáže unést nepříjemnosti nebo veřejné mínění, je to naopak známka slabosti. Augustin se snaží vyvrátit námitky stoiků, kteří sebevraždu připouštěli a vytýkali křesťanským ženám, že se neusmrtily, když padly při pádu Říma do rukou Barbarů a ztratily panenství. Panenství podle něj není fyzický stav, ale mravní skutečnost. Bez souhlasu zůstává znásilněná žena bez mravní viny, i když přišla o panenství a nemá tudíž k sebevraždě žádný důvod.

Nikdo si nesmí způsobit samovolnou smrt, vyhýbaje se časnému strastem, aby neupadl ve věčné: ani pro cizí hříchy, sice ten, jehož nemohl poskvřnit hřích cizí, by začal mít tento jako svůj vlastní; ani pro

¹³⁷ AUGUSTINUS, A., O boží obci, s. 54.

¹³⁸ Ibid., s. 64.

¹³⁹ Ibid.

¹⁴⁰ Srov. Sd 16,30; Sd 11,30 – 40.

¹⁴¹ Ibid., s. 55 – 56.

svoje hříchy minulé, pro které je tím více třeba tohoto života, aby mohly být odčiněny pokáním; ba ani z touhy po lepším životě, v němž po smrti doufáme, protože sebevrahy lepší posmrtný život nečeká.¹⁴²

Augustin se v této souvislosti zaměřuje na postavu Lukrécie, která byla v roce 509 př. n. l. znásilněna synem krále Tarquinia, Sextem. Řekla o tom svému manželovi, zavázala se k pomstě a poté se zabila. Římané v ní viděli vzor ctnosti. Augustin se staví proti jejímu činu a vychvalování pro cudnost. Jak píše - při znásilnění vina padá pouze na násilníka, nikoli na znásilněnou. Ptá se sám sebe, proč byla Lukrécie potrestána více než viník, když byla nevinná a čistá. Římané podle něj chválí Lukrécii vražedkyni, která zabila Lukrécii čistou ženu. Zabila se pod tíhou viny nebo ze studu. Podle Augustina to udělala proto, aby si lidé nemysleli, že to podstoupila dobrovolně, bála se, že by byla pokládána za spoluviníka. Augustin při této příležitosti vyzdvihuje křesťanky, které toto nečiní, i přes podobné skutky stále žijí, a tedy nepřidávají k cizím zločinům vlastní.¹⁴³

obrázek č. 3 Znásilnění Lukrécie¹⁴⁴

3.2.2 Pojetí Tomáše Akvinského

Po Augustinovi se až do 12. století sebevraždám nikdo významně nevěnoval, neboť jeho vliv dominoval křesťanským textům dlouho po jeho smrti. V tomto období se o tomto

¹⁴² Ibid., s. 63.

¹⁴³ Ibid., s. 50 – 53.

¹⁴⁴ Katoliki. *Live Journal*. LiveJournal, © 1999. [Cit. 26. 2. 2012]. Dostupné z: <http://katoliki.livejournal.com/660816.html>

tématu diskutovalo převážně ve světském a kanonickém právu. Ve století mezi Augustinem a renesancí byla sebevražda církví odsuzována jako akt vraždy.¹⁴⁵

Akvinský rozvíjí Augustinovy ryze teologické argumenty proti sebevraždám a nabízí nové s odkazem na Aristotela. Přijímá Augustinovu exegezi pátého přikázání Desatera, které platí bez výjimky pro každého. Sebevražda je pro Akvinského smrtelným hříchem. Doslova říká: „*Každá věc přirozeně miluje sebe ... každá věc přirozeně zachovává se v bytí ... že někdo sám sebe zabije, je proti přirozenému sklonu a lásce. ... Sebevražda je smrtelný hřích, jakožto proti přirozenému zákonu a proti lásce.*“¹⁴⁶ Nejsilněji proti sebevraždě působí fakt, že lidský život je Boží dar a jako takový je na Bohu plně závislý. Bůh je ten, kdo rozhoduje o životě a smrti, a ti, kteří si vědomě berou život, hřeší proti Bohu. Zničením vlastního života si vědomě osobují Boží moc, aby rozhodli ve věci, která jim nepřísluší.¹⁴⁷ Jak uvidíme dále, slova Tomáše Akvinského jsou vzorem pro dnešní Katechismus katolické církve.

Svatý Tomáš Akvinský přemýšlí o nedovolenosti sebevraždy v souvislosti se dvěma zvláštními případy: spravedlivou válkou a mravní legimitou trestu smrti. Stejně jako Augustin je přesvědčený, že legitimní veřejné moci je dovoleno usmrtit pachatele. Toto právo jí ale nenáleží ve vztahu k sobě samé. „*Nikdo však není sám svým soudcem.*“¹⁴⁸ Sebevražda je podle Akvinského nejhorším proviněním a zlem, proto nemůže být prostředkem k dosažení dobra nebo k eliminaci menšího zla. Není projevem statečnosti, ale spíše jakási změkčilost ducha. Jako první z teologů uvádí argument proti sebevraždě - lásku k sobě samému. Člověk je součástí společnosti a proto tím, že se zabije, působí bezpráví společnosti.¹⁴⁹

Názory Tomáše Akvinského se rozšířily nejprve v dominikánském řádu, jehož byl členem, pak se staly známými díky velké podpoře papeže Jana XXII. (1316 - 1334), který Akvinského kanonizoval. Pod jeho vlivem bylo v právu schváleno znesvěcení mrtvol sebevrahů či konfiskace jejich majetku.¹⁵⁰ Díky Augustinovi a Akvinskému se páté přikázání stalo důvodem k odsouzení sebevraždy při jejím komentování. Na jejích argumentaci staví celá křesťanská tradice.¹⁵¹

¹⁴⁵ DROGE, A. J., TABOR, J. D., A noble death, s. 5.

¹⁴⁶ AQUINATIS, T., Summa theologiae: secunda secundae partis, s. 475 – 477.

¹⁴⁷ Ibid.

¹⁴⁸ Ibid.

¹⁴⁹ Ibid.

¹⁵⁰ CHOLBI, M., Suicide. In: Zalta, E. N. (ed.), The Stanford Encyclopedia of Philosophy. [Cit. 26. 2. 2012].

Dostupné z: <http://plato.stanford.edu/entries/suicide/#ChrPro>

¹⁵¹ ŠRAJER J., Suicidium, sebeobětování nebo mučednictví? s. 134.

obrázek č. 4 Svatý Tomáš Akvinský¹⁵²

3.3 Středověk a renesance

Ve 12. a 13. století sebevražedná mánie ožila ve všech vrstvách společnosti. Básně a romány této doby vypráví o mnoha případech, kdy čest či láska dovedly hrdiny až k dobrovolné smrti. Ta se nevyhnula ani klášterům. Mystické stavy vědomí, které jsou a byly cílem mnišské askeze, nemusí vždy vést k náboženskému mysticismu, ale také k rozvoji vážných duševních poruch, jak píše Martin Monestier. Tato posedlost smrtí přetrvala u mnichů až do 15. století. Sebevražď přibývalo natolik, že se církevní spisovatelé museli tomuto tématu intenzivně věnovat. V 16. století se začali objevovat spisovatelé, kteří církvi oponovali a snažili se sebevraždu ospravedlnit. Začínal se „oživovat“ zájem o starou římskou a řeckou filosofii a v souvislosti s tímto jevem sebevražednost opět stoupla. Erasmus Rotterdamský ve své slavné *Chvále bláznivosti*¹⁵³ obhajuje sebevraždu jako způsob úniku z nesnesitelného života a Thomas More v roce 1516 v *Utopii*¹⁵⁴ dokonce navrhoval dobrovolnou smrt jako únik z nevyléčitelné choroby. Justice a církev pokračovaly v potlačování sebevražď s nemalým úsilím. V 17. století podporoval boj církve proti sebevražďám Ludvík XIV., který vydal nařízení, podle něhož šlechtic, který se pokusí o sebevraždu, bude pronásledován a budou mu useknuty prsty, jeho zámek zničen a jeho lesy pokáceny. Když šlo o měšťana či někoho z lidu, jeho tělo bylo pověšeno a majetek zkonfiskován ve prospěch krále. Když někdo svůj pokus přežil, nebyl sice již potrestán smrtí,

¹⁵² Tomáš Akvinský. *Wikipedia, the free encyclopedia*. [Cit. 26. 2. 2012]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Tomáš_Akvinský

¹⁵³ *Encomium moriae*, Paříž, 1509.

¹⁵⁴ *Utopia*, Louvain, 1516.

ale jeho trest sahal od prostého žaláře přes mrskání na veřejnosti až po galeje. Tato nařízení platila až do r. 1789, kdy byla sebevražda vyškrtuta ze seznamu zločinů.¹⁵⁵

3.4 Novověk

V průběhu 18. a především 19. století docházelo k vzestupu sebevražd. Obhajoba dobrovolné smrti vedla filozofy ke střetu s církví. Ve Francii psal v její prospěch Montaigne a později i Voltaire, Rousseau a jiní. Sebevražda byla církví interpretována jako útok na samu lidskou důstojnost. Bůh je pánem nad životem a úkolem lidského rozumu je tuto vládu pochopit. Útok proti vlastnímu životu byl útokem proti Bohu, každá sebevražda byla rouháním. Křesťané byli zmítáni mezi církevními zákazy, strachem z pekla a novými filozofickými tendencemi. Pokud chtěli zemřít, museli se vydat oklikou. Páchali obyčejné zločiny, které měli za následek odsouzení k smrti. Nemuseli si sáhnout na život a přece dosáhli svého cíle, aniž jednali v rozporu se svou vírou. Kroniky Francie, Anglie i Německa z té doby toto vše dokládají.¹⁵⁶

Katechismus Pia X. z roku 1906, opírající se o páté přikázání, připomínal, že církev trestá sebevraždu odepřením posledního pomazání a církevního pohřbu. Vznik psychoanalýzy v 19. století přispěl svým pojmem nevědomí, což přimělo teologii k vypracování nové definice člověka. Církev začala připouštět, že jedinec může podléhat podnětům, které zcela neovládá. Náboženský zákoník z roku 1917 upřesňuje, že církevní pohřeb je odepřen těm, kdo se zabili vlastní rukou po zralé úvaze, což je v nesnadné pozici církve odvážný krok. Z toho vyplývá, že osoba, která si způsobila smrt, může tento čin spáchat, aniž by byla schopna ho plně posoudit. Sebevražda se tak stala jakousi duševní chorobou. Od této chvíle stačilo, když lékař ve zprávě z lékařského ohledání dosvědčil, že sebevražda byla spáchána v pominutí smyslu a zemřelý měl právo na církevní pohřeb.¹⁵⁷

¹⁵⁵ MONESTIER, M., Dějiny sebevražd, s. 338 – 339.

¹⁵⁶ Ibid., s. 339 – 340.

¹⁵⁷ V Praktické příručce pastorální teologie P. Karola Dębiński je doslova psáno:

...dojde-li k posuzování, zda má být sebevrah pohřben křesťanský,

1. ať si příslušný farář vyžádá lékařské dobrozdání a sám prozkoumá, jestli zemřelý žil nábožně, zda chodil ke zpovědi, nebo měl dostatečný důvod k odebrání si života atp. Pakliže se prokáže, že se jedná o zbožnou osobu a že se zabil bez dostačujícího důvodu, je možno dojít k závěru, že došlo k pomatení, neboť věřící a nábožný člověk si nesáhne na život náhle a bezdůvodně.

2. Jestliže sebevrah nebyl věřící, zabil se v nestřízlivém stavu, aby se vyhnul hanbě nebo trestu za spáchané zločiny, předtím nikdy nejevil známky duševní úchylky, žil neuspořádaně atd. – pak je nutné být zdrženlivý se svolením ke křesťanskému pohřbu. Kdyby se rodina zemřelého na základě svědectví lékaře dožadovala pohřbu, měla by být odkázána k biskupovi. Pakliže se biskup v dané věci spolehne na rozhodnutí faráře, je možno svolit na tichý pohřeb, pokud nevyvolá pohoršení.

Stanovisko církve bylo na jednu stranu velmi přísné, přestože spravedlivé, a na stranu druhou soucitné s lidskou slabostí, pokud hříšník uznával zlo svého činu a litoval jej. Od roku 1965, kdy byly zveřejněny liturgické práce Druhého vatikánského koncilu, již dokonce církevní úřady nevyžadují lékařské osvědčení a kromě vzácných případů, kdy zemřelý sám písemně vyjádří opačné přání, se všem sebevrahům dostane církevního pohřbu. Postoj církve potvrdilo kanonické právo z roku 1983, kdy bylo oficiálně vyhlášeno, že sebevražda není rouhačství, ale signál zoufalství, vůči němuž by měla být církev milosrdná.¹⁵⁸ Sebevrahu tedy náleží pohřeb stejný jako každému jinému mrtvému, záleží jen na tradicích jeho rodiny, případně na jeho vlastním projeveném přání, zda chce mít církevní pohřeb se všemi pohřebními rituály v místě obvyklými.

3.5 Katechismus katolické církve

Katechismus katolické církve je oficiální systematicky uspořádaný souhrn římskokatolické nauky o víře i mravech, jehož latinská verze byla schválena r. 1997 papežem Janem Pavlem II. prostřednictvím apoštolského listu *Laetamur magnopere*.

Katechismus katolické církve předkládá uspořádaný a souhrnný výklad podstatných a základních složek křesťanského katolického učení, jak o víře, tak o etice, a to ve světle 2. vatikánského koncilu a celkové tradice církve. Jeho hlavními prameny jsou Písmo svaté, Otcové, liturgie a učitelský úřad církve.¹⁵⁹

Sebevraždami se katechismus zabývá v několika paragrafech. Říká, jak již bylo zmíněno v první kapitole, že každý člověk je odpovědný za svůj život před Bohem, který mu ho dal a my jej máme přijímat s vděčností a ochraňovat jej k jeho cti a ke spáse svých duší. Nejsme vlastníky života, který nám Bůh svěřil, jsme jen jeho správci, ale nedisponujeme jím. Sebevražda se přiči přirozenému lidskému sklonu zachovat si svůj život. „*Závažně odporuje správné lásce k sobě.*“ Zároveň je urážkou lásky k bližnímu, protože ničí pouto soudržnosti s rodinným společenstvím, s národní i lidskou společností, vůči nimž máme závazky.

3. Obecně, pokud se u faráře vyskytnou pochybnosti, zda má uznat sebevraha za pomateného, ať se obrátí na svého biskupa.

4. V případě nejasností, jestli si někdo sám sáhnul na život nebo byl zavražděn, případně se zabil náhodou – nepředpokládá se sebevražda a zemřelý by měl být pohřben křesťanským způsobem.

5. Sebevrahům, kteří litují svého činu a před smrtí se vyzpovídali, by neměl být křesťanský pohřeb odmítnut, avšak není vhodné konat jej okázale.

P. DEBIŃSKI, K., Podręcznik Praktyczny Teologii Pastorskiej. s. 81.

¹⁵⁸ MONESTIER, M., Dějiny sebevražd, s. 341 – 342.

¹⁵⁹ Katechismus katolické církve, katechismus. Karmelitánské nakladatelství a online knihkupectví. NETservis s.r.o., © 2012 [Cit. 28. 2. 2012]. Dostupné z: <http://www.katechismus.cz/>

„Sebevražda je proti lásce k živému Bohu.“ Je-li sebevražda spáchána s úmyslem dát příklad, pak je také těžkým pohoršením. Těžké psychické poruchy, úzkost nebo nadměrný strach z utrpení či z mučení mohou ale odpovědnost sebevraha zmenšit. Nad věčnou spásou osob, které se zabily, není potřeba zoufat, Bůh jim může dát příležitost pro spasitelnou lítost cestami, které zná jen on sám. Za osoby, které si sáhly na život, se církev samozřejmě modlí. Páté přikázání sebevraždu tedy zakazuje.¹⁶⁰

¹⁶⁰ KKC 2280 – 2283, 2325.

4 Sebevraždy a náboženství

Pro některé národy, které nemají náboženské přesvědčení, je smrt jen rychlý, banální konec, na který čekáme. U domorodých australských kmenů je dokonce sebevražda věcí naprosto neznámou. U Itelmenů, Kamčadalců na Sibiři a zejména u amerických Čejenů je sebevražda naopak častá. Lidé odcházejí do džungle bez potravy, aby tam zemřeli hlady, nebo zůstávají v ledové koupeli, dokud nenastane smrt, aby se shledali s předky nebo reinkarovali.

U řady etnik je sebevražda považována za pouhý přestup z jednoho života do druhého. Existuje také přesvědčení, podle něhož se mrtví mění v bohy nebo ve věčné zatracence, nebo jejich duše přechází neustále z jednoho těla do druhého. Člověk se rodí neustále znovu, ale pokaždé v jiné podobě. Když byl ve svém životě dobrý, narodí se opět jako člověk, v opačném případě se převtělí do těla zvířete. Eskymáci si myslí, že po každé smrti je čeká vždy lepší osud, v případě násilné smrti dokonce přechází podle nich duše do rajskeho prostoru, do jednoho ze tří světů, kde čekají na novou pozemskou schránku.¹⁶¹

Každé náboženství, ba snad každá skupina, nahlíží na sebevraždu jinak. Je chápána rozličným způsobem, odsuzována či doporučována, její následky jsou také rozličné. Je zajímavé tyto koncepce znát, ale nelze je porovnávat, neboť každá má své opodstatnění ve svém náboženství a hloubku, kterou laik nezná.

4.1 Sebevraždy v mytologii

Řecká mytologie, pohádkové příběhy bohů a héroů, nikdy sebevraždu neodsuzovala. Naopak, při mnoha příležitostech byla oslavována. Hérakles čili Hercules vděčí za svůj vstup na Olymp pouze tomu, že se upálil na hoře Oité. Také obludy dosáhly někdy sebevraždou nesmrtelnosti a zůstaly uchovány v našich pamětech, jako například kentaur Hýlonón nebo sfinga, která kladla otázky Oidipovi. Dokonce slavné sirény se smrtonosným zpěvem se poté, co je Odysseus ošálil svou lstí, vrhly do vln, aby se utopily. Je třeba však poznamenat, že byla doba, kdy byli v Řecku sebevrazi pohřbíváni také mimo město. Bylo přikázáno je pohřbít v končinách jedné z dvanácti částí území tak, aby nebyli vidět, bylo zakázáno tam vztyčovat nějaký sloup či cokoli jiného k jejich počtě nebo vyřýt jejich jména na náhrobek. Mrtvola byla s usekanýma rukama zahrabána do země. Ovšem sebevražda z chvályhodných pohnutek (například s cílem vyhnout se ztrátě cti nebo pro záchranu vlasti) se připouštěla.

¹⁶¹ MONESTIER, M., Dějiny sebevražd, s. 307 – 309.

Mezi známými sebevrahy nalezneme například Achilla, syna Pélea a nymfy Thetidy, který zemřel dobrovolně, vezmeme-li v úvahu, že si vybral svůj osud sám. Věštba jej totiž varovala, zabije-li Hektora, zemře hned po něm, avšak Achillés chtěl pomstít přítele Patrokla. Faidra, dcera krále Mínoa, se zamilovala do nevlastního syna Hippolyta, ten však její lásku odmítl, a tak aby jej pomstila, obvinila ho, že ji znásilnil. Po jeho smrti se stíhána výčitkami uškrtila. Ariadna, její sestra, kterou opustil muž, se ze zoufalství vrhla do moře. Pozoruhodný je příběh Oidipa, kterého otec, thébský král Láios, a matka Iókasté, pohodili na hoře, neboť jim bylo předpovězeno, že jejich syn zabije otce a ožení se s matkou. Pastevci jej našli a odnesli ke korintskému králi Polybovi, jež ho vychoval jako vlastního. Když dosáhl určitého věku, poradil mu král, aby šel do Théb. Po cestě potkal starce, který chtěl, aby uhnul a nechal projet jeho vůz. Oidipús jej však zabil, nevědouc, že je to jeho skutečný otec. U Théb narazil na sfingu, která dávala chodcům hádanky a zabívala každého, kdo neznal odpověď. Avšak Oidipús znal odpověď na všechny její hádanky a sfinga se vrhla ze skály, jak již bylo zmíněno výše. Théby, šťastné, že je zbavil sfingy, prohlásily Oidipa králem a ten si vzal Iókastu, vdovu po Láiovi. Když propukl mor, nechalo orákulum nařídit vyhnat Láiova vraha. Oidipús tak odhalil tajemství svého narození a zjistil, že je vrahem svého otce a dopustil se incestu. V zoufalství si vypíchl oči.

obrázek č. 5 Gustave Moreau: Oidipus a sfinga¹⁶²

¹⁶² Král Oidipus - drama o probuzení. *Glosy.info – společnost, politika, kultura, filosofie*. [Cit. 1. 3. 2012]. Dostupné z: <http://glosy.info/texty/kral-oidipus-drama-o-probuzeni>

Známý je také příběh Narcise, proslaveného svou krásou. Tou si podmanil každé srdce, ale žádné mu nebylo dost dobré. Jednou si lehl na břehu řeky, aby se napil, spatřil svůj obraz a zamiloval se sám do sebe. Zoufalý, že nemůže uchopit toto své druhé já, spáchal sebevraždu a utopil se v tůni. Bohové jej proměnili v květinu, která dnes nese jeho jméno. Naproti tomu láska Thisbé a Pýrama končí také sebevraždou. Thisbé, čekající na svého milého, uviděla, jak k ní běží lvice se zakrvácenou tlamou a při útěku upustila svůj závoj, který zvíře roztrhalo. Když Pýramos přišel, tento závoj našel a protože si myslel, že jeho milovanou šelma zabila, probodl se vlastním mečem. Thisbé uslyšela jeho křik a vrátila se ve chvíli, kdy Pýramos umíral, a tak se zabila také. Od toho dne se morušovník, pod nímž se toto drama odehrálo, změnil a nese jen červené plody.¹⁶³

4.2 Sebevraždy a judaismus

Povinnost chránit život, včetně toho vlastního, je jedním z nejvyšších pokynů judaismu. Přírozeným důsledkem toho je zákaz sebevražd. Přesto to v Talmudu není nikde doslova zakázáno. Post-talmudické autority však považují sebevraždu za nanejvýš ohavný hřích, ba dokonce horší než vraždu. Nejslavnější sebevražedný čin židovské historie je hromadné sebezničení vojenské pevnosti Masada r. 73 n.l. Tato událost má symbolickou hodnotu - je znamením boje malé hrstky proti velké převaze, slabých proti silným.¹⁶⁴

Židovské zákony ohledně sebevraždy byly zformulovány v post-talmudickém traktátu Semahot. Bylo sepsáno, že žádné rituály nemají být prováděny jako pocta mrtvým, ale vše, co se týká úcty pro truchlící, je povoleno. Rabi Ismael uvádí: „...ohledně sebevraždy byl vydán pokyn 'Běda tomu, kdo si vzal život!'“, ale rabbi Akiva s tím nesouhlasil a řekl: „Nechte ho v tichu, ani ho nectěte, ani ho neproklínejte.“ Sebevrazi byli, a někde to ještě trvá dodnes, pohřbíváni v oddělené části hřbitova.¹⁶⁵

Bylo rozlišeno mezi sebevraždou spáchanou při smyslech, tedy člověkem, který má rozum, a sebevraždou, kterou spáchá člověk, který rozum nemá, nebo není zcela při smyslech. Pouze když jsou jasné důkazy záměru sebevraždy, tak je sebevražda považována za sebevraždu při smyslech a je trestuhodná. Aby byla sebevražda považována za takový čin, tak musí být dobrovolná a předem promyšlená, tedy i vědomá. U člověka, který se zabije, je předpoklad, že spáchal svůj čin bez promyšlení (ať už z patologické deprese nebo že není při

¹⁶³ MONESTIER, M., Dějiny sebevražd, s. 317 – 321.

¹⁶⁴ ELON, M., Suicide. In Encyclopaedia Judaica.

¹⁶⁵ Ibid., s. 296.

smyslech). Zákon předpokládá, že „člověk, který je nalezen mrtvý, který si vzal život svou vlastní rukou, si vzal život nedobrovolně a bez předchozího promyšleného záměru, dokud není opak potvrzen od někoho, kdo zemřelého slyšel mluvit o tomto záměru, když ještě žil“. Zákon by však měl vzít v úvahu také pokus o sebevraždu. Člověk, který udělá cokoli, co by mohlo ohrozit jeho vlastní život, musí být disciplinárně potrestán. Pokud si člověk způsobí zranění, která by nebyla smrtelná, a zákon říká, že to udělat nesmí, tak za to nemá být potrestán. Může být potrestán až nebem. Ovšem disciplinární trest může být uložen, jestliže se pokusy o sebevraždu zvrhnou do epidemických rozměrů nebo jinak představují hrozbu národní bezpečnosti. Pro takové případy může soud uvalit nejen fyzické tresty, ale také vězení.¹⁶⁶

Kromě výjimečných okolností, jako například během nacistického pronásledování, byl výskyt sebevražd u židů velmi malý. V současné době s růstem asimilace židovského obyvatelstva do západního světa existuje evidence, že sebevraždy mezi židy vzrůstají a blíží se počtu sebevražd mezi běžným obyvatelstvem.¹⁶⁷

4.3 Islám a sebevraždy

Na rozdíl od křesťanské církve, které trvalo několik prvních staletí, než zaujala jasné stanovisko k sebevraždě, islámská společnost ji okamžitě nekompromisně zakázala. Ani u muslimů nemá sebevrah nárok na poslední modlitbu před pohřbením, pohřeb probíhá tajně za přítomnosti pouze nejbližších příbuzných. Korán mluví jasně - člověk umírá z vůle boží a den jeho odchodu je zapsán, je ustanoveno, že smrt si sama zvolí, kdy zasáhne a nikdo na sebe nesmí vztáhnout ruku. Po porážce ve válce proti Izraeli roku 1967 však spáchal sebevraždu větší počet egyptských důstojníků, a přesto jim nebyly odepřeny společné modlitby podle ustanovení Koránu. Islámské právní a obecně kulturní povědomí chová ve velké úctě bojovníky padlé za víru nebo jiný ušlechtilý cíl.¹⁶⁸

Má se za to, že muslimské země jsou vůči sebevraždám prakticky imunní, jejich procento je nejnižší na světě, ale je třeba brát ohled na to, že statistiky v těchto zemích nejsou spolehlivé.¹⁶⁹

Za určitých okolností může nastat situace, kdy smrt znamená pro muslima přímý přístup do onoho lepšího světa. Jsou známé případy islamistického hnutí, které končí smrtí

¹⁶⁶ Ibid., s. 296 – 297.

¹⁶⁷ Ibid., s. 297.

¹⁶⁸ KROPÁČEK, L., Duchovní cesty Islámu, s. 102 – 117.

¹⁶⁹ Ibid.

nejen samotného sebevraha, ale také lidí kolem něj. Lidé tak vyjadřují svoji oddanost celému společenství a věří, že bůh odmění tento skutek, provedený ke své slávě. Jedná se o tzv. sebevražedné atentáty.¹⁷⁰

4.4 Hinduismus

Hinduismus je možno z určitého hlediska pokládat za filozofii nečinnosti vedoucí k beznaději a dokonce k sebevraždě. V hinduistickém myšlení je zakořeněno přesvědčení, že člověk má uniknout před pozemským životem, byť už jen proto, aby dosáhl zásluh dokonalosti. Na myšlence rezignace jsou založena tři nejsilnější indická náboženská hnutí, bráhmanismus, hinduismus a buddhismus. Na jedné straně věří ve stěhování a postupné znovuzrozdávání v různých podobách, na straně druhé neví člověk kromě jistoty, že se znovu narodí, nic o svém budoucím osudu, leda to, že v něm bude sklízet plody svých nynějších skutků.¹⁷¹

Mezi tresty, které posvátné buddhistické texty předepisují pro kající hříšníky, se nachází jeden, který spočívá v tom, že se dotyčný potře kravským lejmem, nechá se uschnout a spálí se spolu s ním. Tato oběť smaže zcela všechny jeho hříchy a uzdraví duši. Psychologická motivace vede u Indů k úplné rezignaci a s plným vědomím završují své jednání posledním činem, kterým jakoby nepřipouští reálnou existenci těla, je pro ně jen schránkou. Pozemský život je utrpení, proti němuž není odvolání, bolest, které člověk unikne jen tak, že jakýmkoliv způsobem odmítne svoji existenci. Je to výzva k sebevraždě, které se věřící nezříkají.

Indové pokládají smrt za pouhou změnu formy existence, a tak vdovy přicházejí na pohřby svých manželů bez viditelných známek smutku. Pokud byl zemřelý chudý, nasekali pozůstalí obyčejné dřevo, pokud bohatý, pak santálové, a postavili hranici. Tu pokryli vrstvou kravského trusu, na ni položili tělo a to opět pokryli dřevem tak, aby se pod ním celé ukrylo. Nejbližší příbuzný vzal louč a zapálil dřevo ze čtyř stran. Když bylo tělo zcela spáleno, byl popel zesnulého posbírán a pohřben v urně nebo vhozen ve Váránasí do posvátné Gangy.¹⁷² Během tohoto obřadu docházelo někdy k sebevražednému obětování manželky zesnulého. Této praxi se říkalo „satí“. Je to nejvyšší oběť, která nutí vdovy, aby z manželské lásky a věrnosti spáchaly sebevraždu na pohřební hranici svého manžela a následovaly ho na druhý

¹⁷⁰ Ibid.

¹⁷¹ MONESTIER, M., Dějiny sebevražd, s. 351.

¹⁷² Ibid., s. 353.

břeh nebo do jiného života. Satí je indická bohyně, která spáchala sebevraždu vyčerpaná neshodami s manželem.¹⁷³ Až do 19. století vdova, která nenásledovala svého manžela ve smrti, neměla právo se znovu provdat, nemohla plnit náboženské povinnosti, a byla tedy vyloučena z posvátné komunikace s bohy. Na druhé straně vdovy, které sebevraždu spáchaly, byly uctívány jako světice. Satí zakázali v roce 1829 britské úřady, ale sporadicky se udrželo až do druhé světové války. Praxe satí byla hluboce zakořeněna, do roku 1829 docházelo každý rok zhruba ke 2300 případům sebeupálení.

4.4.1 Sebevraždy Šivových uctíváčů

Šiva je třetí osobou hinduistické trojice a plní úlohu démonského boha ničitele. Dnes se jeho kult udržuje v jižní Indii, ale jeho zlatá doba spadá zhruba do 10. století. Dogmatem tohoto kultu je hledání vysvobození, proto se jeho vyznavačům doporučuje ztratit se ve světě. Adorace Šivy znamená ztotožnění se se smrtí. Věřící se oddávali extrémnímu asketismu, který dnes již nenalezneme a který v určitých šivaistických sektách zahrnoval mučení, různé způsoby sebezmrzačování, ba dokonce i sebevraždy, a to vše v naději na dosažení štěstí ve věčném splnutí s bohem. Šivovi uctíváči praktikovali rovněž kolektivní sebevraždy, aby se rychleji dostali do nicoty. Pozorovatelé anglické armády roku 1822 referovali o uctíváčích z kmene Billů, kteří se z úcty k tomuto božstvu vrhali z posvátné skály, a v tomto šílenství jim nedokázal nikdo zabránit.¹⁷⁴

obrázek č. 6 Šiva¹⁷⁵

¹⁷³ Satí (obřad). *Wikipedie, otevřená encyklopedie*. [Cit. 2. 3. 2012]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Sat%C3%AD_%28ob%C5%99ad%29

¹⁷⁴ Hinduismus. i *Encyklopedie*. © iEncyklopedie.cz. [Cit. 2. 3. 2012]. Dostupné z: <http://www.iencyklopedie.cz/hinduismus/>

¹⁷⁵ Šiva. *Lecyklopaedia*. [Cit. 2. 3. 2012]. Dostupné z: <http://leccos.com/index.php/clanky/siva>

4.4.2 Višnuismus

Višnu je uctíván jako bůh, který prochází celým vesmírem ve třech krocích. Avšak teprve oba eposy, Mahábhárata a Rámájana, připravují krátce před Kristovým narozením vznik Višnuova kultu. Višnuistický kult se vyznačuje především zdůrazněním bhakti, dokonalého odevzdání se bohu. Mimořádnou událostí je pro ně pouť do Purí v Uríse u Bengálského zálivu. Při této příležitosti je z chrámu Džaganáthy vynesén idol představující Višnu jako pána světa a vezen na obrovském voze, který tlačí a táhnou tisíce poutníků. Ještě před několika lety tam byly běžné výjevy mystického šílenství a bylo vidět mnoho věřících, kteří se vrhají pod kola obrovského vozu, neboť se nemohou dočkat vysvobození. Tyto sebevraždy, stejně jako šílenství Šivových vyznavačů, můžeme zařadit mezi tzv. ceremoniální sebevraždy, mezi kterými je nejznámější japonský rituál seppuku.¹⁷⁶

4.5 Seppuku

Seppuku, česky plátkování žaludku, je japonská rituální sebevražda, v Evropě známá též jako harakiri, ovšem tento termín je v Japonsku pokládán za vulgární a samotnými samuraji nebyl používán. Muži si v kleče prořízli dutinu břišní krátkým samurajským mečem zvaným wakizaši, a to vodorovně zleva doprava, pak mohl následovat ještě také svislý řez a následně jim pobočník usekl hlavu, aby tak ukončil jejich bolest. Někteří bojovníci ale dali přednost před stětím vlastnoručnímu probodnutí hrdla nebo srdce. Samotný rituál se skládal z meditace, složení krátké básně zvané haiku, většinou na téma pohrdání smrti, a samotné sebevraždy. Vzhledem k obrovskému nervovému vypětí byl ale rituál málokdy dodržen se všemi náležitostmi. V běžném životě se seppuku provádělo většinou tak, že samuraj napadl na wakizaši a pobočník mu setnul hlavu.

Seppuku bylo součástí samurajského kodexu. Nejčastěji ho bylo užíváno proto, aby bojovníci zamezili zajetí nepřítelem nebo získali nazpět ztracenou čest. Tento čin byl také jedinou formou protestu, kterým mohl samuraj dát najevo nesouhlas s činy svého pána. V roce 1873 byla tato praktika zakázána, její obdoby ovšem nalezneme i nyní. Za určitý druh seppuku se dají považovat i sebevraždy japonského civilního obyvatelstva v době 2. světové války. Pokud samuraj odmítl seppuku spáchat, byl vyloučen ze společnosti a živořil na jejím okraji.¹⁷⁷

¹⁷⁶ MONESTIER, M., Dějiny sebevražd, s. 356.

¹⁷⁷ Harakiri Japonsko. *Přehled Japonsko*. [Cit. 1. 3. 2012]. Dostupné z: <http://www.japonet.cz/Z5.php>

obrázek č. 7 Wakizashi¹⁷⁸

4.6 Buddhismus a sebevraždy

Zlatou dobou čínského buddhismu bylo 7. až 9. století, zároveň se však šířily sebevraždy, jež byly páčány v rámci hledání vysvobození, skutečného přežití s příslibem lepšího světa, v němž budou vyvolení žít uprostřed lotosových květů. Někteří čínští překladatelé posvátných knih zdůrazňovali vytržení nad sebevraždou a popisovali další způsoby sebedestrukce, například vrhnout se z výšky, proříznout si hrdlo, utopit se, vydat se tygrům, a to vše s jediným cílem - dosáhnout ztotožnění se stavem Buddha.

V buddhismu vládne myšlenka, že veškeré bytí je bolestné. Fáze života, které jsou naplněny radostí, se ukazují jako lákavé, ale nemají dlouhého trvání. Ten, kdo miluje mnohé věci, má také mnohé bolesti, a jen ten, kdo je bez lásky a vášně, je bez utrpení. Pokud jediný život sám o sobě znamená bolest, pak součet znovuzrození je ještě o mnoho bolestnější. Proto ani sebevražda není cestou, jak uniknout strasti, protože přivodí jen novou existenci, která může být ještě bídější, než ta předchozí.¹⁷⁹

Buddhističtí bonzové¹⁸⁰ v Číně praktikovali s velkým nadšením sebeupálení. V roce 1890 byl sestaven seznam nejběžnějších motivů, vedoucích k dobrovolné smrti. V sestupném pořadí podle důležitosti:

- sebevražda ze msty, ze zášti;
- kvůli cti a pro ztrátu tváře;
- ze žárlivosti, hněvu nebo zklamání;
- sebevražda pramenící z trapné situace, smutku;
- kvůli penězům;
- ze synovské úcty;

¹⁷⁸ Three Monkey Wakizashi Samurai Sword. *Japanese Samurai Swords*. © 2011. [Cit. 1. 3. 2012]. Dostupné z: <http://www.samurai blades.com/hanwei-three-monkey-wakizashi.aspx>

¹⁷⁹ MONESTIER, M., Dějiny sebevražd, s. 358.

¹⁸⁰ Termín *bonzové* byl evropským názvem pro japonské buddhistické mnichy a kněze.

- kvůli manželské věrnosti;
- kvůli bídě;
- ze šílenství nebo náboženských důvodů.¹⁸¹

Číňan, který sebevraždu páchal, podnikal veškerá opatření, aby jeho smrt měla kýžený efekt. Tito lidé se těšili menší či větší úctě podle toho, jaký způsob sebevraždy si zvolili. Nejběžnější bylo oběšení, následovalo proříznutí hrdla a nakonec jed. Mnoho Číňanů se zabíjelo zápalkami s fosforovými hlavičkami, které namáčeli do vody a poté spolkli. Běžné bylo také předávkování opiem. Když se Číňan rozhodl, jaký způsob sebevraždy použije, ukryl si v oděvu skutečný rekvizitář, zahrnující prostředky k realizaci činu a dopis s uvedením jména osoby, kterou chtěl svou smrtí zasáhnout. Mrtvého směl prohledávat jen zástupce spravedlnosti. Někteří sebevrazi ze strachu, že by jejich důkazní prostředky někdo ukradl, využívali čínského předsudku, podle něhož je nemyslitelné, že by někdo smazal znaky napsané na těle mrtvého a psali si je raději na kůži.

Sebevraždy žen byly v Číně velmi časté. Čínská žena je velmi citlivá, tvrdší slovo nebo spor ji mohl dohnat k sebevraždě. Toto chování ovlivňovala i polygamie, která osud žen ještě zhoršovala. Jelikož společnost oslavovala sebevraždu jako něco pozitivního, nelze se divit, že ženy opouštěly tento svět při sebemenším podnětu. Ten souvisel často s otázkami panenství a čistoty, jež byla po staletí jedním z hlavních motivů, vedoucích dívky k sebevraždě. Před svatební nocí dala tchýně snaše kousek bílého hedvábí, který musela poté vrátit smáčený krví. Prádlo pak bylo ukázáno celé rodině, jejíž členové si poté blahopřáli. Pokud látka zakrvácená nebyla, nezbylo jiné východisko, jak uniknout hanbě, než sebevražda. Také muži často páchali sebevraždu, když nemohli prokázat svou mužnost, jen aby se vyhnuli posměchu.¹⁸²

¹⁸¹ MONESTIER, M., Dějiny sebevražd, s. 359 – 360.

¹⁸² Ibid., s. 361 – 362.

5 Závěr

Jak již bylo několikrát řečeno, v Bibli absentuje jednotné hodnotící stanovisko k problematice sebevražednosti. Sebevražda není v Bibli nikde explicitně a jednoznačně odsouzena, na druhou stranu problém zde není relativizován a svévolné ukončení vlastního života není schvalováno.

Smyslem této práce bylo podívat se na problematiku sebevražd z pohledu křesťanství a především na samotné biblické sebevraždy. V první části jsme si definovali pojmy úzce související s tímto tématem a nastínili jsme několik možných pohledů na sebevraždy. V medicíně je vnímána jako porucha či patologie, sociologie zkoumá její vnější příčiny, etika na ni pohlíží z morálního hlediska a filozofie zajímá spíše, co se děje s člověkem po jejím spáchání, než samotný akt. Každá disciplína má svou definici sebevražd, ale ve své podstatě se od sebe mnoho neliší. Ve všech je to vědomé a úmyslné ukončení vlastního života, vražda sama sebe.

Druhá kapitola se věnovala sebevraždám vyskytujícím se v Bibli, především oněm sedmi v protokanonických knihách. U každého ze sebevrahů je nejprve nastíněn jeho život a poté se věnujeme srovnání různých komentátorů. Někteří z nich sebevraždy hodnotí, ale všichni se shodují, že Bible se k nim z tohoto pohledu nevyjadřuje a nikoho neodsuzuje.

Jak je z názvu práce patrné, zajímal nás pohled katolické církve na suicidium. Ve třetí části jsme nastínili, jak se církev vyjadřovala k této problematice v průběhu dějin. Přes jistou nevyhraněnost vůči zákazu suicidia v Bibli, zakládají v křesťanské tradici odmítavý postoj k sebevraždám především Augustin a Tomáš Akvinský. Současná katolická teologie spatřuje v jednání sebevraha provinění proti Bohu, sobě samému a společnosti. Jak v novodobé církevní praxi, tak i teologicko-etické diskusi se však prosazuje diferencovanější přístup k hodnocení tohoto fenoménu, resp. nositele takového jednání. Má se za to, že otázka viny je víc než v kterýchkoliv jiných případech sporná, kvůli často chybějícím podstatným prvkům, jasnému poznání a svobodnému rozhodnutí, které jsou určující pro hodnocení takového jednání.

Poslední kapitola porovnává názory na suicidium u jiných náboženství. Konkrétně zde mluvíme o judaismu, kde je sebevražda zásadně odmítána, pokud je spáchána při smyslech, o islámu, kde je nekompromisně zakázána, o hinduismu, ve kterém je naopak zakořeněna myšlenka, že člověk má před pozemským životem uniknout, a nakonec o buddhismu, který je v názoru na sebevraždy obdobný, jako předchozí náboženství. Sebevrahové posledních dvou vyznání nejsou za své činy nijak odsuzováni. V buddhismu ale sebevražda není příliš dobrým

řešením, neboť pokud jeden život je bolestný, pak bude znovuzrození také bolestné. Sebevražda zde není vhodnou cestou jak uniknout strastem protože přivodí jen další existenci, která může být ještě horší. V mytologiích se také vyskytují sebevrahové, například Hérakles, Achilles a Narcis, jejichž činy jsou oslavovány.

Podařilo se zmapovat názory různých náboženství na sebevraždy, se zaměřením na názor katolické církve, která jej v průběhu staletí měnila a přizpůsobovala dobovým otázkám. Jak již bylo mnohokrát zmíněno, Bible sebevraždy nehodnotí a ani na nás není, abychom je hodnotili. Takto bychom, nejen k těm biblickým, měli přistupovat i my.

6 Seznam použité literatury a zdrojů

6.1 Prameny a edice

AQUINATUS, Thoma. *Summa theologiae: secunda secundae partis*. Romae: Ex typographia senatus, 1886.

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona: (včetně deuterokanonických knih): český ekumenický překlad. Praha: Česká biblická společnost, 2001. ISBN 80-85810-42-5.

Katechismus katolické církve. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. ISBN 80-719-2473-3.

Lumen gentium: věroučná konstituce o církvi. [Pavel VI.] Praha: Scriptum, 1992. ISBN 80-85528-07-X.

6.2 Literatura

ARISTOTELÉS. *Etika Nikomachova*. Praha: Petr Rezek, 1996. ISBN 80-901-7967-3.

ARNOLD, B. T. *1 & 2 Samuel*. Michigan: Zondervan, 2003. ISBN 03-102-1086-0.

AUGUSTINUS, Aurelius. *O boží obci*. Praha: Vyšehrad, 1950.

BALZ, Horst. *Theologische Realenzyklopädie*. Band XXXII, Spurgeon-Taylor. Berlin; New York: Walter de Gruyter, 1984. ISBN 31-101-6712-3.

BLÁSQUEZ, Nicoto. Die traditionelle kirchliche Morallehre über den Suizid. In: *Concilium: Internationale Zeitschrift für Theologie*. 1985, roč. 21, č. 3, s. 209.

BRUCE, F. F. *The Book of the Acts*. Michigan: William B. Eerdmans, 1988. ISBN 978-080-2825-056.

BRUNER, F. D. *Matthew: a commentary*. Vol. 2. Michigan: William B. Eerdmans, 2004. ISBN 0-8028-2670-9.

CALVIN, J. *Institutes of the Christian Religion II*. Philadelphia: Westminster, 1960. ISBN 08-028-8166-1.

COX, David; ARRINGTON, Candy. *Aftershock: help, hope, and healing in the wake of suicide*. Nashville: Broadman, 2003. ISBN 08-054-2622-1.

DAVIES W. D. *A critical and exegetical commentary on the Gospel according to Saint Matthew*. Vol. 3. Edinburgh: T. and T. Clark, 2000. ISBN 0-567-08518-X.

DRÁPAL, D. *Spisy apoštolských otců*. Praha: Kalich, 2004. ISBN 80-701-7003-4.

DRAPELA, Victor J. *Přehled teorií osobnosti*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-766-3.

DROGE, A. J. Suicide. In: FREEDMAN, David Noel. *Anchor Bible Dictionary*. Vol. 6, Si-Z. New York: Doubleday, 1992. ISBN 03-852-6190-X.

DROGE, Arthur J.; TABOR, James D. *A noble death*. New York: HarperSanFrancisco, 1992. ISBN 00-606-2095-1.

ELON, Menachem. Suicide. In: SKOLNIK, Fred; Michael BERENBAUM. *Encyclopaedia Judaica*. Vol. 16. Jerusalem: Keter Publishing House, 2007. ISBN 978-0-02-865931-2.

FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Matouše: porozumět Božímu slovu*. Praha: Paulínky, 2009. ISBN 978-80-86949-77-2.

FINGERLAND, Jan. Jidáš - příběh zrádce. In: *Teologie&Společnost*. 2005, roč. 11, č. 3, s. 35. ISSN 1214-0740.

GIBBON, Edward. *The Decline and Fall of the Roman Empire*. Vol. 2. Michigan: Wildside Press LLC, 2004. ISBN 0-8095-9236-3.

GUNN, David M. *Judges*. Malden: Blackwell Publishing, 2005. ISBN 0-631-22252-9.

HALL, J. *Contemplations on the Historical Passages of the Old and New Testaments*. Edinburgh: Thomas Nelson, 1825. ISBN: 0217776302.

HARTL, Pavel; HARTLOVÁ, Helena. *Velký psychologický slovník*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-686-5.

HERTZBERG, Hans Wilhelm. *Die Samuelbücher*. Göttingen: Vandenhoeck&Ruprecht, 1986. ISBN 3-525-51142-6.

HILLMAN, James. *Duše a sebevražda*. Praha: Sagittarius, 1997. ISBN 80-901-8984-9.

CHOLBI, Michael. Suicide. In: Edward N. Zalta. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Dostupné z: <http://plato.stanford.edu/entries/suicide/>

JUNG, Carl Gustav. *Archetypy a nevědomí*. Sv. II. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1997. ISBN 80-85880-11-3.

KLEIN, Ralph W. *1 Samuel*. Waco, Tex: Word Books, 1983. ISBN 08-499-0209-6.

KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty Islámu*. Praha: Vyšehrad, 2003. ISBN 80-702-1613-1.

LANDSBERG, Paul Ludwig. Morální problém sebevraždy. In: *Zkušenost smrti*. Praha: Vyšehrad, 1990. ISBN 80-702-1054-0.

MAŘÍKOVÁ H. et al. Sebevražda. In: *Velký sociologický slovník*. Sv. II, P - Ž. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 8071843113.

MASARYK, T. G. *Moderní člověk a náboženství*. Praha: MÚ AVČR, 2000. ISBN 80-861-4208-6.

MONESTIER, Martin. *Dějiny sebevražd*. Praha: Dybbuk, 2003. ISBN 80-903-0018-9.

MORE, Thomas. *Utopie*. Praha: Mladá fronta, 1978.

NIDITCH, Susan. *Judges*. Philadelphia: The Westminster Press, 2008. ISBN 978-0-664-22096-9.

P. DĘBIŃSKI, Karol. *Podręcznik Praktyczny Teologii Pastorskiej*. Varšava-Lublin-Lodž: skł. gł. w księgarni Gebethnera i Wolffa, 1914.

PETERSON, David G. *The Acts of the Apostles*. Michigan: William B. Eerdmans, 2009. ISBN 08-028-3731-X.

PLATÓN. *Zákony*. Praha: OIKOYMENH, 1997. ISBN 80-860-0531-3.

PLATÓN. *Faidón*. Praha: OIKOYMENH, 2005. ISBN 80-729-8158-7.

RAHNER, Karl; VORGRIMLER, Herbert. Donatismus. In: *Teologický slovník*. Praha: Zvon, 1996. ISBN 80-7113-088-5.

RYKEN, Philips Graham. *1 Kings*. New Persey: P&R Publishing Copany, 2011. ISBN 978-1-59638-208-4.

SOGGIN, J. A. *Judges*. Philadelphia: The Westminster Press, 1981. ISBN 0-664-22321-4.

SOGGIN, J. A. *An Introduction to the History of Israel and Judah*. Transl. John Bowden, 3rd ed., London: SCM Press, 1999. ISBN 0-334-02788-8.

SPENCEROVÁ, Tereza. Když se na smrt nečeká. *Mladý Svět*. 2003, roč. 17, s. 26. ISSN 0323-2042.

SWEENEY, Marvin A. *I & II Kings*. London: Westminster John Knox Press, 2007. ISBN 978-0-664-22084-6.

SÝKORA, Jaroslav. Sebevražda. In: *Křesťanská revue*. 1996, roč. 63, č. 7, Praha: OIKUMENE.

ŠRAJER, Jindřich. *Suicidium, sebeobětování nebo mučednictví?* Praha: Triton, 2009. ISBN 978-80-7387-291-5.

TOLKIEN, J. R. R. *The Return of the King*. New York: Ballantine, 1965. ISBN 0-345-33971-1.

TSUMURA, David Toshio. *The first book of Samuel*. Michigan; Cambridge: William B. Eerdmans, 2007. ISBN 978-0-8028-2359-5.

VIEWEGH, Josef. *Sebevražda a literatura*. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1996. ISBN 80-858-8010-5.

VORAGINE, Jakub. *Legenda aurea*. Praha: Vyšehrad, 1998. ISBN 80-702-1272-1.

WITHERINGTON, Ben. *The Acts of the Apostles: a socio-rhetorical commentary*. Michigan: William B. Eerdmans, 1998. ISBN 08-028-4501-0.

6.3 Internetové zdroje

<http://katoliki.livejournal.com>

<http://plato.stanford.edu>

<http://www.wikipedia.org/>

<http://www.czso.cz>

<http://www.etymonline.com>

<http://www.euro.who.int>

<http://www.iencyklopedie.cz>

<http://www.glosy.info>

<http://www.japonet.cz>

<http://www.katechismus.cz>

<http://www.leccos.com>

<http://www.openlibrary.org>

<http://www.saint-mary.net>

<http://www.samuraiblades.com>

<http://www.zakony.ic.cz>

Seznam zkratk

Gn	1. kniha Mojžíšova
Ex	2. kniha Mojžíšova
Dt	5. kniha Mojžíšova
Joz	Kniha Jozue
Sd	Kniha Soudců
1 Sam	1. kniha Samuelova
2 Sam	2. kniha Samuelova
1 Král	1. kniha Královská
1 Mak	1. kniha Makabejská
2 Mak	2. kniha Makabejská
Kaz	Kniha Kazatel
Mt	Evangelium podle Matouše
Mk	Evangelium podle Marka
Lk	Evangelium podle Lukáše
J	Evangelium podle Jana

Sk	Skutky apoštolů
KKC	Katechismus katolické církve
LG	Lumen gentium